

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

LUCIJA FIJAVŽ

**Značilnosti pripovedovanja zgodb pet- do šestletnikov v
različnih pogojih**

Diplomsko delo

Mentor: red. prof. dr. Simona Kranjc

Univerzitetni študijski program prve
stopnje: Slovenistika

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

Zahvaljujem se svoji mentorici dr. Simoni Kranjc za vso strokovno pomoč in nasvete pri izdelavi diplomskega dela.

Zahvaljujem se tudi vsem svojim najbližjim, ki so mi skozi vsa leta študija stali ob strani, mi pomagali in me spodbujali. Hvala vam, da ste tudi v najtežjih trenutkih verjeli vame.

IZVLEČEK

Diplomsko delo obravnava pripovedovanje zgodbe otrok, ocenjevanje njihove razvojne stopnje pripovedovanja ter razlike med spoloma v pripovedovanju zgodb. Na to temo je bilo opravljenih že mnogo raziskav, katerih rezultati ne dajejo enoznačnih zaključkov in si med seboj tudi nasprotujejo. Glavni namen diplomskega dela je ugotoviti, kako koherentne in kohezivne zgodbe pripovedujejo pet- do šestletniki v različnih pogojih in ali se med deklicami in dečki pojavljajo kakšne razlike v pripovedovanju. Dobljeni rezultati kažejo, da pogoji, v katerih pripovedujejo zgodbo vpliva na pripovedovanje, med spoloma pa se pojavljajo določene razlike, predvsem v dolžini pripovedovanih zgodb, vendar te razlike niso bistvene.

KLJUČNE BESEDE: pripovedovanje zgodbe v različnih pogojih, pet- do šestletniki, koherentnost, kohezivnost, razlike med spoloma.

ABSTRACT

This diploma thesis discusses children's storytelling, assessing their development in storytelling and gender differences in storytelling. There have already been many studies on the subject, which had contradictory results and did not provide clear conclusions. The main purpose of this thesis is to determine how coherent and cohesive is the storytelling of five- to six-year olds in various conditions, and if there is any difference in the storytelling between the genders. The results show that the conditions in which the story is being told, affects the story itself. There are also certain differences between genders, especially in the length of storytelling. However, these differences are not significant.

KEYWORDS: storytelling in different conditions, five- to six-year olds, coherence, cohesion, gender differences.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	6
2	TEORETIČNI DEL	7
2.1	JEZIKOVNA ZMOŽNOST	7
2.1.1	ODNOS MED SPORAZUMEVALNO IN SLOVNIČNO ZMOŽNOSTJO	7
2.1.2	PRIPOVEDOVANJE ZGODBE	8
2.2	KOHERENCA IN KOHEZIJA	8
2.3	OTROKOVO PRIPOVEDOVANJE ZGODBE	10
2.4	RAZVOJ PRIPOVEDOVANJA ZGODBE	11
2.4.1	RAZVOJ PRIPOVEDOVANJA OB SLIKANICI	13
2.4.2	UČINEK NEKATERIH DEJAVNIKOV NA OTROKOVO PRIPOVEDOVANJE ZGODBE	14
2.5	KRITERIJI ZA OCENJEVANJE RAZVOJNE RAVNI OTROKOVE ZGODBE	17
2.6	RAZLIKE MED DEKLICAMI IN DEČKI V GOVORNEM RAZVOJU	21
3	EMPIRIČNI DEL	25
3.1	OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA	25
3.2	RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	25
3.3	HIPOTEZE	25
3.4	OSNOVNA RAZISKOVALNA METODA	26
3.5	POSTOPEK ZBIRANJA PODATKOV	26
3.6	VZOREC	26
3.7	PRIPOMOČKI	27
3.8	METODA ANALIZE	27
3.8.1	KRITERIJI ZA OCENJEVANJE KOHERENTNOSTI	27
3.8.2	KRITERIJI ZA OCENJEVANJE KOHEZIVNOSTI	29
3.9	REZULTATI	32
3.10	RAZPRAVA	47
4	POVZETEK	50
5	SUMMARY	51
6	VIRI IN LITERATURA	52

KAZALO TABEL

Tabela 1: Koherentnost povedanih zgodb - deklice	32
Tabela 2: Kohezivnost povedanih zgodb - deklice	33
Tabela 3: Koherentnost povedanih zgodb - dečki	34
Tabela 4: Kohezivnost povedanih zgodb - dečki	35
Tabela 5: Koherenca in kohezija - deklice in dečki	35
Tabela 6: Število prepoznanih dogodkov - deklice	41
Tabela 7: Število prepoznanih dogodkov - dečki	41
Tabela 8: Povprečno število besed v zgodbi	44
Tabela 9: Povprečno število besed v povedi	45

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Koherenca povedanih zgodb	36
Graf 2: Kohezija povedanih zgodb	36
Graf 3: Število prepoznanih dogodkov v zgodbi	42
Graf 4: Povprečno število vseh besed v zgodbi	44
Graf 5: Povprečno število besed v povedi	46

1 UVOD

V diplomskem delu sem na podlagi zbranega gradiva skušala predstaviti značilnosti pripovedovanja zgodb pet- do šestletnikov v treh različnih pogojih.

Diplomsko delo je sestavljeno iz dveh delov. V teoretičnem delu se bom na podlagi strokovne literature posvetila obravnavi nekaterih bistvenih teoretičnih in metodoloških vprašanj. Pripovedovanje zgodb predstavlja del otrokove jezikovne zmožnosti, zato bom v začetku teoretičnega dela na kratko predstavila koncept jezikovne zmožnosti. V nadaljevanju bom opisala dva ključna kriterija besedilnosti, koherenco in kohezijo. Predstavila bom značilnosti zgodb, nato pa se bom posvetila obravnavi razvoja otrokovega pripovedovanja, od malčkovih do vedno bolj strukturiranih zgodb, ki temeljijo na oblikovni shemi za konvencionalno pripovedovanje zgodbe. Obravnavala bom tudi razvoj pripovedovanja zgodb ob slikanici ter različne kriterije za ocenjevanje razvojne ravni otrokove zgodbe. Na podlagi različnih, že opravljenih raziskav, ki ne omogočajo enoznačnih zaključkov v korist enega ali drugega spola, bom predstavila razlike med dečki in deklicami v govornem razvoju ter še nekatere druge dejavnike, ki poleg otrokovega spola vplivajo na pripovedovanje zgodbe.

V empiričnem delu pa bom analizirala zbrano gradivo. Raziskovala bom, kako koherentne in kohezivne zgodbe pripovedujejo pet- do šestletniki v različnih pogojih. Koherentnost in kohezivnost bom ocenjevala na podlagi kriterijev, ki so jih v ta namen sestavile avtorice Marjanovič Umek, Fekonja in Kranjc. Ugotavljala pa bom tudi razlike med dečki in deklicami, njihove zgodbe pa bom skušala opredeliti na podlagi več kriterijev: povprečnega števila prepoznanih dogodkov, povprečnega števila vseh besed, povprečnega števila različnih besed ter povprečne dolžine povedi. Rezultate bom skušala primerjati z izsledki že opravljenih raziskav na to temo.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 JEZIKOVNA ZMOŽNOST

V preteklosti se je največ pozornosti pri raziskovanju otroškega govora posvečalo le slovnični zmožnosti. Menili so, da moramo, če želimo opisati stopnjo otrokovega govornega razvoja, raziskati njegovo jezikovno znanje; preučiti moramo, do kakšne mere otroci v razumevanju in produkciji govora uporabljajo skladenjske ter semantične strukture. V zadnjih treh desetletjih pa se je začelo vse več pozornosti posvečati tudi pragmatični zmožnosti, ki jo lahko imenujemo tudi sporazumevalna zmožnost ali komunikacijska kompetenca (Kranjc, 1999). Tako Kranjc (1999) deli jezikovno zmožnost na slovnično zmožnost, ki vključuje pravila na področju pomenoslovja, skladnje, oblikoslovja, glasoslovja, ter sporazumevalno oz. pragmatično zmožnost.

Otrokova govorna kompetenca je v polnosti dosežena, ko otrok poleg zgoraj naštetih zmožnosti obvlada tudi pragmatična načela, ki predstavljajo pragmatično zmožnost in ustrezajo vprašalnicam kdaj, kje, s kom, kako, zakaj in o čem govoriti (Kranjc, 1999).

2.1.1 ODNOS MED SPORAZUMEVALNO IN SLOVNIČNO ZMOŽNOSTJO

Raziskovalcem otroškega govora se zastavlja vprašanje, kako sta obe zmožnosti povezani med sabo in ali se katera izmed njiju razvije prej ali pa se razvijeta obe hkrati. Odgovor na to vprašanje je odvisen od tega, ali v otrokovem govornem razvoju upoštevamo predjezikovno obdobje ali samo jezikovno, zato raziskovalci pri tem nimajo enotnega mnenja. V predjezikovnem obdobju se že razvije neke vrste pragmatična zmožnost, kajti otrok z različnimi nejezikovnimi sredstvi, npr. z jekom, smehom, obrazno mimiko, vzpostavlja komunikacijo z okoljem, hkrati pa s temi nejezikovnimi sredstvi izraža svoje potrebe, npr. lakoto, žejo in strah. Takšna komunikacija je uspešna, če soudeleženec prepozna dojenčkov namen. Slovnična zmožnost v predjezikovnem obdobju še ni razvita (Kranjc, 1999). V jezikovnem obdobju pa lahko trdimo, da se obe zmožnosti razvijata sočasno, vendar neodvisno druga od druge. Pragmatična zmožnost je torej neodvisna od slovnične (Van Valin, 1991, v Kranjc, 1999). Tudi v tem obdobju je komunikacija uspešna le, če oba sogovorca poznata vsebino, o kateri govorita, ter se vsaj delno prekrivata njuna jezikovna koda (Kranjc, 1999).

2.1.2 PRIPOVEDOVANJE ZGODBE

Pripovedovanje zgodbe je del otrokove jezikovne zmožnosti, ki se povezuje z otrokovim spoznavnim razvojem, še posebej z razvojem teorije uma (Baldock, 2006, v Marjanovič Umek, Fekonja in Podlesnik, 2010). Gre za pragmatično zmožnost, ki je v celoti vezana na razumevanje in izražanje dekontekstualizirane vsebine, ki jo otrok izraža s samim jezikom (Fein, 1995; Karmiloff in Karmiloff-Smith, 2001, v Fekonja, 2004). Dekontekstualizacija vsebine se nanaša npr. na otrokovo opisovanje oseb, predmetov in dogodkov v zgodbi, ki presegajo njegovo neposredno izkušnjo. Dekontekstualizacija jezika pa se nanaša na logično povezanost besedila, ki jo otrok zagotavlja s slovničnimi pravili, rabo različnih pridevnikov, prislovov ter veznikov (Karmiloff in Karmiloff-Smith; Wray in Medwell, 2002 v Marjanovič Umek, Fekonja in Podlesnik, 2010).

2.2 KOHERENCA IN KOHEZIJA

Otrok lahko zgodbo pripoveduje prosto, na osnovi slik ali slikanice. V vseh treh kontekstih je potrebno pri otrokovem pripovedovanju zgodbe zagotoviti koherentnost, kar pomeni logično zgradbo, v kateri so razumljivo predstavljeni dogodki, počutja, misli ter ustrezne časovno-vzročne povezave. Poleg koherence pa je pomemben kriterij povedane zgodbe tudi kohezija oz. povezanost, ki se kaže v uporabi različnih slovničnih sredstev, s katerimi otroci ohranjajo povezanost besedila (Karmiloff in Karmiloff-Smith, 2001, v Fekonja in Marjanovič Umek, 2004).

Kohezija je prvi kriterij besedilnosti. »Gre za način, kako so sestavine površinskega besedila, se pravi besede, kot jih dejansko slišimo ali vidimo, znotraj niza med seboj povezane. Površinske sestavine so odvisne druga od druge v skladu s slovničnimi oblikami in konvencijami, tako da torej kohezija temelji na slovničnih odvisnostih« (Dressler in de Beaugrande, 1992, 12). Pri obširnejših besedilih kohezija z različnimi sredstvi nakaže, kako se lahko že uporabljene strukture in vzorci ponovno uporabijo, strnejo in spremenijo. Ta sredstva pripomorejo k stabilnosti in gospodarnosti besedila. Sredstva za vzpostavljanje kohezije so po Dresslerju in de Beaugrandu (1992) ponovna pojavitev, delna ponovna pojavitev, paralelizem, parafraza, za-oblike, elipsa, glagolski čas, glagolski vid, junkcija, členitev po aktualnosti ter intonacija. Ponovna pojavitev pomeni preprosto ponovitev elementov in vzorcev, medtem ko delna popolna pojavitev pomeni ponovitev že uporabljenih elementov, vendar pretvorjenih v druge besedne vrste (npr. *»prišel je«* / *»njegov prihod«*).

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

Paralelizem sestavljajo strukture, ki se ponovijo, vendar napolnjene z novimi elementi. Parafrazo pa tvori vsebina, ki je ponovno uporabljena, vendar z novimi izrazi. Za-oblike se uporabljajo, kadar pride do zamenjave pomenonosnih elementov s kratkimi, pomensko praznimi besedami (Dressler, de Beaugrande, 1992). »Elipsa je ponovitev strukture in vsebine, pri čemer so nekateri površinski elementi izpuščeni. Z glagolskim časom, glagolskim vidom in junkcijo /.../ lahko eksplicitno signaliziramo odnose med dogodki in situacijami v besedilnem svetu« (Dressler in de Beaugrande, 1992, 42). Kadar pri stavi besed upoštevamo načelo členitve po aktualnosti se ravnamo po pomembnosti ali novosti informacije. V govorjenih besedilih se kot sredstvo kohezije pojavlja tudi intonacija (Dressler in de Beaugrande, 1992).

Drugi kriterij besedilnosti pa je koherenca. »Gre za načine, na katere so komponente besedilnega sveta med sabo povezane - tj. konstelacija pojmov in relacij (odnosov), na katerih temelji površinsko besedilo - medsebojno dostopne in relevantne. Pojem lahko definiramo kot konstelacijo védenja (spoznavne in kognitivne vsebine), ki se jo da z večjo ali manjšo enotnostjo in stalnostjo aktivirati ali priklicati v zavest /.../ Relacije so vezni členi oz. vezi med pojmi, ki v besedilnem svetu nastopajo skupaj /.../« (Dressler in de Beaugrande, 1992, 13). Koherenco dobro ponazarja skupina odnosov, ki jih zajema termin vzročnost. »Te relacije zadevajo način, kako neka situacija ali dogodek vpliva na pogoje za druge situacije ali dogodke« (Dressler in de Beaugrande, 1992, 13). Osnova koherence je kontinuiteta smislov. Izraz smisel se nanaša na »tisto vedenje, ki ga dejansko posredujejo v besedilu nastopajoči izrazi (gre za aktualni pomen)« (Dressler in de Beaugrande, 1992, 65). Zgodba, ki je sestavljena na podlagi koherentne strukture, predstavlja celoto, in ne le skupino med seboj nepovezanih izjav (Karmiloff in Karmiloff-Smith, 2001, v Fekonja, 2004).

2.3 OTROKOVO PRIPOVEDOVANJE ZGODBE

Otroci so v obdobju dojenčka, malčka in zgodnjega otroštva večkrat izpostavljeni besedilom, ki so posredovana v obliki zgodbe (Pellegrini in Galda 1998; Wray in Medwell, 2002, v Fekonja, 2004). V obdobju malčka in zgodnjega otroštva so otroci večkrat izpostavljeni tudi pripovedovanju zgodb, kar jim nudi številne možnosti za učenje (Wray in Medwell, 2002, v Fekonja 2004). Med poslušanjem zgodb otroci večkrat zavzamejo perspektivo drugega, navadno glavnega junaka zgodbe, kar spodbuja razvoj otrokove socialne kognicije (Fekonja, 2004). Wray in Medwell (2002, v Fekonja, 2004) ugotavljata, da se otroci najpogosteje poistovetijo z junaki, ki so jim podobni, čeprav junaki običajno nimajo lastnosti resničnih otrok, temveč lastnosti, ki bi si jih otroci želeli in jih cenijo. Junaki, ki nastopajo v zgodbah, imajo mnogo več moči in nadzora nad dogodki, ki se dogajajo v zgodbi, kot jih imajo otroci v resničnem življenju. Zgodbe, v katerih se liki soočajo z vsakdanjimi problemi, otroku omogočajo soočenje s težavami, ki so podobne tistim, ki jih je ali jih bo tudi sam doživel. Zgodbe tudi spodbujajo razvoj domišljije pri otrocih, saj pogosto opisujejo dogodke, ki presegajo časovno dimenzijo »tukaj in zdaj«. Zgodbe otroku omogočajo, da si med poslušanjem zamišlja in oblikuje predstave o osebah, prostoru ter dogodkih, ki jih zgodba opisuje. Brez teh predstav zgodba ne more obstajati (Wray in Medwell, 2002, v Fekonja, 2004). Otrok med poslušanjem zgodb neprestano združuje dogodke, ki so se že zgodili, ter hkrati oblikuje predpostavke in razmišlja o možnih nadaljevanjih zgodbe. Med razvijanjem zgodbe otrok te predstave in predpostavke spreminja in dopolnjuje.

»Zgodba je torej osebna in značilna za pripovedovalca, zato različni posamezniki iste izkušnje in dogodke povezujejo v različne zgodbe na svoj način« (Burton, 2001, v Fekonja, 2004, 20). Otrok preko pripovedovanja zgodbe ali opisovanja dogodkov pojasnjuje in razmišlja o preteklih dogodkih, išče vzroke sedanjih dogodkov ter načrtuje in oblikuje predpostavke o možnih prihodnjih dogodkih (Wray in Medwell, 2002, v Fekonja 2004). Preko otrokovega pripovedovanja zgodb lahko dobimo tudi vpogled v njegovo razumevanje zapletenih osebnih izkušenj in čustvenega doživljanja (Oppenheim in Watter, 1995, v Fekonja 2004). Zgodbe so lahko umetnostna in neumetnostna besedila ter tudi posamezne izjave (Fekonja, 2004).

2.4 RAZVOJ PRIPOVEDOVANJA ZGODBE

Otrokova sposobnost pripovedovanja zgodbe se najpogosteje razvije, ko je star približno eno leto in pol. Takrat začne v svojem govoru uporabljati dvobesedne izjave, kar mu omogoča nov način organiziranja, povezovanja in osmišljanja izkušenj ter razumevanja medosebnih odnosov (Oppenheim, Emde in Wambolt, 1996, v Fekonja, 2004). Otrokovo pripovedovanje zgodbe je povezano z njegovim spoznavnim razvojem. Mandler (1984, v Fein, 1995) govori o dveh vrstah zgodb, o zgodbi, v kateri otrok opisuje posamezne dogodke, ter o pravi zgodbi. Zgodba, v kateri otrok opisuje posamezne dogodke, je razvojno enostavnejša, saj je povezana z neposrednimi izkušnjami ter zaznavanjem. Otrok v takšni zgodbi zgolj niza zaporedne dogodke, npr. *zjutraj sem se zbudil, pojedel sem zajtrk ter odšel v vrtec*. Prava zgodba je razvojno višja, saj otrok na predstavnici ravni išče, ustvarja ter povezuje različne možnosti o poteku zgodbe, kar je v veliki meri povezano z zmožnostjo miselnih in govornih pretvorb. Podobno razlago o tem, kaj je zgodba, najdemo tudi pri Bröstromu (2002, v Marjanovič Umek, Fekonja in Kranjc, 2004). Predvsem mlajši otroci pripovedujejo osebne zgodbe, v katerih govorijo o dogodkih iz svojega dnevnega življenja, npr., kaj se mu je zgodilo v vrtcu. Kasneje začnejo otroci pripovedovati prave zgodbe, ki imajo značilno strukturo zgodbe, tj. uvod, jedro in zaključek oz. razplet. V tej zgodbi otrok govori o resničnih ali domišljjskih dogodkih oz. dejavnostih, pomen te zgodbe pa je vezan na celoto in ne le na posamezne dele (Marjanovič Umek, Fekonja in Kranjc, 2004).

Otroci za opisovanje izkušenj ali dogodkov iz vsakdanjega življenja uporabljajo drugačen stil pripovedovanja kot za domišljjsko pripovedovanje zgodb, ki je povezano z dekontekstualizacijo ter domišljijo (Engel, 2000, v Fekonja, 2004). Marjanovič Umek, Fekonja in Kranjc (2004, v Fekonja, 2004) povzemajo rezultate številnih raziskav, iz katerih je razvidno, da zmorejo otroci mnogo prej, kot je to trdil Piaget (npr. 1962, 1967), decentrirati mišljenje in zavzeti perspektivo drugega, razumejo lahko tudi govor drugih, pripovedujejo zgodbe in v govoru rabijo npr. metafore (Fekonja, 2004).

Otroci do približno tretjega leta starosti zgodbo pripovedujejo v obliki enostavnega opisovanja predmetov, oseb ter nizanja dogodkov, ki so vzeti iz realnosti (Marjanovič Umek, Fekonja in Kranjc, 2004). Med tretjim in četrtem letom starosti se zgodi pomemben kakovostni preskok na razvojno višjo raven zgodbe (Baldock, 2006; Bruner, 1990, v Marjanovič Umek, Fekonja in Podlesnik, 2010). Otroci stari štiri leta in več že zmorejo

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

povedati bolj strukturirano zgodbo, ki temelji na oblikovni shemi za konvencionalno pripovedovanje zgodbe (npr. Brostöm, 2002; Fein, 1995; Marjanovič Umek in Grad, 1984; Wimmer, 1980; v Guttman in Frederikson, 1985, v Marjanovič Umek, Fekonja in Kranjc, 2004). Applebee (1978, v Marjanovič Umek, Fekonja in Kranjc, 2004) je analiziral zgodbe 360 otrok in na podlagi tega govori o dveh razvojnih ravneh pripovedovanja zgodbe, ki sta kakovostno različni, na vsaki izmed teh ravni pa se zgodijo različne razvojne spremembe. (Marjanovič Umek, Fekonja in Kranjc, 2004). Najenostavnejše zgodbe na prvi ravni so po ugotovitvah avtorja tiste, pri katerih otrok bolj ali manj neorganizirano niza elemente, ki so zbrani okoli središčnega elementa, npr. *Deklica in deček in medved in volk. Lisica in miš. Verjetno pajek*. Na razvojni lestvici jim sledijo zgodbe, pri katerih otrok že usvaja smiselne povezave v nizanju elementov glede na osrednji element zgodbe, npr. *Slon je pohodil medveda, pohodil je lisico, pohodil je veverico in na koncu je pohodil še miš*. Razvojno najvišje zgodbe na tej ravni pa so tiste, pri katerih se pojavi preprosto pripovedovanje, v katerem otrok zgodbe povezuje na osnovi komplementarnosti, npr. *Oče je naročil Marku naj pospravi sobo. Marko ni pospravil sobe, zato ga je oče kregal. Marko je bil užaljen*. Te prve tri stopnje se po navedbah avtorja pojavljajo pri otrocih, starih od 2 do 3 let. Na razvojno višji ravni, ki se pojavlja med 4 in 5 letom, otrok zgodb ne pripoveduje več zgolj z dodajanjem novih elementov oz. podrobnosti, temveč zgodbo gradi kot verigo, kar pomeni, da se elementi vključujejo drug v drugega oz. se premikajo iz enega v drugega. Sledi ji stopnja, pri kateri otroci komplementarno združujejo principe osredotočenja in veriženja, na način, da dogodek razvijejo iz prejšnjega in ga hkrati izpolnijo oz. dodatno elaborirajo (Marjanovič Umek, Fekonja in Kranjc, 2004). Po avtorjevem mnenju sta za razvoj otrokovega pripovedovanja ključnega pomena prepoznavanje središčnega elementa v zgodbi ter oblikovanje verig, s pomočjo katerih otrok povezuje glavne dogodke v zgodbi (Marjanovič Umek, Fekonja in Kranjc, 2004).

Za zgodbe otrok, ki že pripovedujejo konvencionalno zgodbo, je značilno, da cilj določa rdečo nit, otroci zgodbo najpogosteje gradijo na začetnem dogodku, razvijajo pa jo okoli glavnega lika, v zgodbi otrok že opiše značaje oseb, njihova medsebojna razmerja, motive in počutja (Marjanovič Umek, Fekonja in Kranjc, 2004). Starejši predšolski otroci se zavedajo, da pripovedovalec zgodbo samo pripoveduje in ni njen del. Vedo, da lahko sami nadzorujejo dogodke in like, ki so predstavljeni v zgodbi, zavedajo pa se tudi, kaj zgodbo kot zgodbo določa (Fein, 1995, v Marjanovič Umek, Fekonja in Kranjc, 2004).

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV V RAZLIČNIH POGOJIH

Razvoj otrokovega pripovedovanja zgodbe v smer vedno bolj koherentnih in kohezivnih zgodb je povezan tudi z otrokovim usvajanjem slovnice ter metajezika. Otroci začnejo pripovedovati vedno daljše stavke, v katere vključujejo tudi veznike, predloge, pomožne glagole. V stavkih spreminjajo zaporedje besed za oblikovanje vprašalnih in nikalnih stavkov, oblikujejo podredno ter priredno zložene povedi, v katere vključujejo tudi glagole v prihodnjiku in pretekliku (Browne, 1996; Fekonja, Marjanovič Umek in Kranjc, 2005; Papalia, Feldman in Olds, 1993; Winner, 1988, v Marjanovič Umek, Fekonja in Podlesnik, 2010). Starejši predšolski otroci v zgodbah uporabljajo tudi simbolne zamenjave, metajezikovne besede in izjave, odnosne metafore (Smith in Cowie, 1993; Winner, 1988, v Marjanovič Umek, Fekonja in Podlesnik, 2010) ter vrednotenja dejanj in junakov (Dombey, 2003, v Marjanovič Umek, Fekonja in Podlesnik, 2010).

2.4.1 RAZVOJ PRIPOVEDOVANJA OB SLIKANICI

V obdobju malčka je poleg branja ali pripovedovanja zgodbe značilna interaktivna situacija med otrokom in odraslim tudi gledanje slikanice. Otrok si skupaj z odraslim ali starejšim otrokom ogleduje slikanico ali pa mu odrasli ob slikah bere oz. pripoveduje zgodbo. Vsebina in slike so temelj medsebojnega sodelovanja med odraslim in otrokom, ki se ob skupnem gledanju slikanice največkrat pojavlja v naslednjem vrstnem redu dejavnosti: usmerjanje pozornosti (*»Poglej!«*), spraševanje (*»Kje je veverica?«*), poimenovanje (*»V gozdu.«*) ter povratna informacija (*»Ja, veverica je v gozdu«*). Od prvega do tretjega leta starosti otrok izvaja te dejavnosti tako, da odrasli ali pa otrok sam usmerjata pozornost drug drugega na skupen predmet. Na otrokovem prehodu med obdobjem malčka ter zgodnjim otroštvom zaznamo tri ravni območja bližnjega razvoja. Najprej se pojavi izolirano poimenovanje predmetov, za katerega je značilno, da otrok upodobljene predmete v slikanici dojema izolirano, kot bi bili iztrgani iz celote. Ob poimenovanju otrok poveže določeno ime s predmeti na sliki. Starost, pri kateri nastopi izolirano poimenovanje, je odvisna od posameznega otroka. Pri večini otrok nastopi izolirano poimenovanje ob skupnem gledanju slikanice v drugi polovici drugega leta starosti. Na drugi stopnji se začne postavljanje poimenovanega predmeta v nov kontekst. Pri tem skuša odrasli priklicati vsebine iz otrokovega epizodnega spomina in jih povezati s poimenovano sliko v novo spominsko enoto, ki postane del otrokovega semantičnega spomina. Ta raven bližnjega razvoja je značilna za prvo polovico tretjega leta starosti. Za tretjo raven pa je značilno združevanje kontekstov.

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV V RAZLIČNIH POGOJIH

Otrok lahko na tej ravni ob pomoči odraslega zaporedje slik združi v zgodbo. Posamezne slike dobijo novo vlogo. Otroku poleg pomoči pri razumevanju posameznih slik predstavljajo tudi okvir pri ustvarjanju smiselnega zaporedja dogodkov v zgodbi (Marjanovič Umek in Zupančič, 2003).

2.4.2 UČINEK NEKATERIH DEJAVNIKOV NA OTROKOVO PRIPOVEDOVANJE ZGODBE

Na razvojno raven povedane zgodbe ne vpliva le starost, temveč tudi drugi dejavniki, npr. izpostavljenost branju otroške literature, vsebina, vrsta ilustracij, morebitni začetek zgodbe in pogoji (Marjanovič Umek, Kranjc, Fekonja, 2006).

Vpliv branja in pripovedovanja na otrokovo pripovedovanje zgodbe

Starši, ki se z otrokom pogovarjajo in mu berejo, imajo zlasti v obdobju malčka velik vpliv na otrokovo zmožnost pripovedovanja zgodbe. Reese in Fivush (1993, v Fekonja, 2004) sta govorno interakcijo staršev z otroki poimenovala »so-konstrukcije«. Menita, da starši v pogovoru z malčkom precej pripomorejo k oblikovanju in vzdrževanju zgodbe, ki jo ta pripoveduje, in sicer najprej tako, da vanjo vključijo tudi otrokove izjave, postopno pa malčki vse bolj samostojno oblikujejo večji del zgodbe (Fekonja, 2004). Otroci, ki so pogosto izpostavljeni branju otroške literature, oblikujejo tudi svoje popolnoma izmišljene zgodbe ali pa preoblikujejo že poznane zgodbe. Branje otroške literature otroku omogoča tudi spoznavanje značilnosti jezika, prevladujočega v številnih zgodbah. Ta vsebuje drugačna pravila kot jih otrok upošteva pri rabi govora v vsakodnevnih situacijah. Otroci tako usvojijo npr. pravila, ki veljajo za zgodbo, stilistično rabo jezika, značilnosti strukture in vrstnega reda izjav v zgodbi. Odrasli s poenostavljanjem običajno zelo bogatega jezika zgodb, ne spodbujajo otrokovega govornega razvoja. S prilagajanjem jezika tistemu, ki je značilen za vsakodnevne govorne interakcije, pogosto prekinejo ritem zgodbe, otrok pa na ta način usvoji le malo novih besed (Wray in Medweel, 2002, v Fekonja, 2004). Tudi vrtec lahko pomembno vpliva na razvoj govora otrok. Odrasli lahko z namenskim, rednim in pogostejšim branjem veliko bolj vplivajo na to, da otrok doseže višje ravni govora, kot z branjem, ki je bolj naključno. Poleg tega je za doseganje višje ravni govora pomembna tudi kakovost literature, ki jo vzgojiteljica bere otrokom, način branja in ali je otrokom omogočen ogled ilustracij (Fekonja, 2004). Papalia, Wendoks Olds in Duskin Feldman (2001, v Marjanovič Umek, Fekonja, Kranjc in Lešnik Musek, 2002) so ugotovili, da imata pogostnost in način branja

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV V RAZLIČNIH POGOJIH

staršev ter vzgojiteljic pozitiven vpliv na otrokovo govorno zmožnost in branje, ter da se takšni otroci zgodaj naučijo brati samostojno. Ugotavljajo tudi, da glasno branje omogoča možnost za vzpostavitev socialnih interakcij, čustvene intimnosti ter rabo govora v različnih funkcijah. Slovenske avtorice Marjanovič Umek, Fekonja, Kranjc in Lešnik Musek (2002) so opravile raziskavo, v katero so vključile otroke stare, od štiri do pet let. Prišle so do podobnih rezultatov. Ugotovile so, da so otroci, ki so jim vzgojiteljice dodatno in načrtno brale izbrane otroške knjige, dosegli pomembno višje rezultate na lestvici govornega razvoja, tako na področju govornega razumevanja kot tudi govornega izražanja, kot otroci, ki niso bili vključeni v sistematično branje. Ugotovile so tudi, da sistematično branje otroških knjig pozitivno vpliva na razvojno raven pripovedovanja zgodbe otrok. Zgodbe otrok, ki so jim vzgojiteljice sistematično brale, so bile vsebinsko bogatejše, razlike pa so se pojavile tudi pri tvorjenju stavkov. V pripovedih teh otrok je bilo opaziti več vzpostavitev časovnih razmerij, pogostejše iskanje povezav med osebami, več dinamike in pogostejšo vzročno-posledično povezanost dogodkov.

Učinek ilustracij in slikovnih predlog na otrokovo pripovedovanje zgodbe

Slike, ki služijo kot dražljaj za otrokovo pripovedovanje zgodbe, so lahko realistične ali simbolistične in so bolj ali manj shematizirane. Na razvojno raven zgodbe vpliva tudi vrsta slikovnih predlog, npr. ilustracije v slikanici, vsebinsko povezane in nepovezane slike (Marjanovič Umek, Fekonja in Kranjc, 2006). A. Miljak (1981, v Marjanovič Umek, Fekonja in Kranjc, 2006) ugotavlja, da malčki in otroci v obdobju zgodnjega otroštva dosegajo razvojno višje ravni pripovedovanja zgodbe, ko pripovedujejo ob realističnih slikah. Guttman in Federiksen (1985, v Marjanovič Umek, Fekonja in Kranjc, 2006) sta raziskovala učinek značilnosti slikovnih predlog na raven otrokovega pripovedovanja zgodbe. Otroci, vključeni v raziskavo, so svoje zgodbe pripovedovali v treh različnih pogojih, in sicer ob slikanici, ki jo je sestavljalo zaporedje povezanih ilustracij, ob slikah, ki so jih otroci lahko poljubno razporejali, ter ob eni sami sliki. Dobljeni rezultati so pokazali, da so otroci pripovedovali zgodbe na najvišji ravni, ko so imeli na voljo več slik, ki so jih lahko poljubno razporejali. Zgodbe na najnižji ravni pa so otroci pripovedovali, ko so imeli na voljo eno samo sliko, ob kateri so največkrat samo enostavno poimenovali in naštevali predmete na njej (Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja, 2006). Na otroke najbolj vplivajo ilustracije, na katerih se dogaja kaj nevsakdanjega, nepričakovanega, ilustracije, na katerih je prikazano nekaj več kot le potek

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

določene dejavnosti. Otroke npr. bolj pritegne ilustracija, na kateri vidi, da so se piškoti pri peki prežgali in ne le, da se pečejo. Zgodbe otrok ob takšnih ilustracijah so bolj strukturirane. Na razvojno raven pripovedovanja zgodbe pa imajo pomemben vpliv tudi junaki in situacije, v katerih so se znašli. Za otroke so bolj zanimivi junaki, ki so prikazani tako, da so prepoznavna določena čustva, saj osebam na ilustracijah pogosto pripisujejo določene psihološke značilnosti. Konflikti, v katerih so se junaki znašli, pa pogosto predstavljajo rdečo nit pripovedovanja zgodbe (Marjanovič Umek in Zupančič, 2003).

2.5 KRITERIJI ZA OCENJEVANJE RAZVOJNE RAVNI OTROKOVE ZGODBE

Zgodbo, ki jo otrok pove ob različnih dražljajih, po prebrani zgodbi, ob slikanici, po povedanem začetku zgodbe, se pogosto uporablja za ocenjevanje pragmatične zmožnosti otrok, zlasti po tretjem letu starosti. Zgodba, ki jo otrok pripoveduje, je lahko sestavni del različnih splošnih govornih preizkusov ali pa je samostojni govorni preizkus (Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja, 2006).

Številni avtorji, npr. Fein (1995), A. Miljak (1979), Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja (2003, 2010), N. Stein (1997), Pellegrini in Galda (1998) idr. (v Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja, 2006), so pri proučevanju otrokovega pripovedovanja zgodbe izoblikovali različne kriterije za določanje razvojne ravni otrokove zgodbe.

N. Stein (1997, v Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja, 2006) je ocenjevala koherentnost zgodb, ki so jih pripovedovali otroci, stari pet, osem in deset let. Avtorica je otrokom povedala tri različne začetne izjave in jih nato prosila, naj ob teh izjavah povedo zgodbo. Izhodišča, ob katerih so otroci pripovedovali zgodbe, so: lisičja zgodba: *»Nekoč je bila velika siva lisica, ki je živela v votlini blizu gozda ...«*, Alicina zgodba: *»Nekoč je živela majhna deklica, ki ji je bilo ime Alica in je živela v hiši v bližini morja ...«* in Alanova zgodba: *»Nekoč je živel majhen deček, ki mu je bilo ime Alan in je imel veliko različnih igrac ...«*.

Avtorica je za ugotavljanje koherentnosti povedanih zgodb oblikovala pet ravni oz. kriterijev:

- »1. Raven: zgodba brez strukture
2. Raven: zgodba, v kateri prevladuje opis
3. Raven: zgodba, v kateri gre za enostavno časovno nizanje dogodkov
4. Raven: zgodba, v kateri so prepoznane vzročno posledične dejavnosti
5. Raven: zgodba, v kateri so dogodki prepoznavno povezani z namenom oz. ciljem zgodbe« (Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja, 2006, 81).

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

Rezultati raziskave so pokazali, da so mlajši, tj. petletni, otroci pripovedovali enostavnejše zgodbe, največkrat z enostavnim časovnim nizanjem dogodkov, večina starejših otrok pa je pripovedovala zgodbe, v katerih so dogodki prepoznavno povezani z namenom oz. ciljem zgodbe (Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja, 2006).

Pellegrini in Galda (1988, v Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja, 2006) sta za določanje razvojne ravni povedane zgodbe ob ilustracijah izoblikovala naslednje kriterije:

- »1. Poimenovanje: otrok preprosto poimenuje prvine na posamezni ilustraciji, pri tem pa jih ne opisuje.
2. Opisi, ki jih usmerjajo dejavnosti, prikazane na ilustracijah: otrok opisuje posamezne ilustracije, pri tem pa ne rabi preteklika ali časovnih določil.
3. Nepovezani dialog: otrok ne pripoveduje zgodbe zgolj ob ilustracijah, oblikuje eno ali več delnih zgodb, pri čemer rabi preteklik in časovna določila.
4. Zgodba, povedana za poslušalce: otrok pripoveduje povezano in koherentno zgodbo, pri tem pa se ozira k ilustracijam ali kaže nanje. Otrok opise ilustracij povezuje v ustrezno časovno zaporedje.
5. Izmišljena zgodba: otrok v svojo zgodbo vključi junaka prebrane zgodbe, vendar spremeni časovno zaporedje dogodkov.
6. Zgodba, ki je podobna prebrani zgodbi: otrok oblikuje zgodbo, ki je podobna, vendar ne popolnoma enaka prebrani zgodbi.
7. Zgodba, ki je enaka prebrani zgodbi: otrok po spominu pripoveduje zgodbo, ki je enaka prebrani, pri tem pa pogosto kaže na ilustracije« (Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja, 2006, 81).

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

A. Miljak (1979, v Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja, 2006) govori o štirih razvojnih ravneh otrokovega pripovedovanja ob ilustracijah ali slikah:

»1. Perceptivna rekognicija: otrok našteva stvari, predmete, osebe in živali, ki so na sliki. Otrok torej prepozna predmete in jih pretvarja v govorni kod. Pripovedovanje na tej najnižji ravni že zmore enoletni otrok.

2. Nepopolni opis: otrok prepozna nekatere odnose med predmeti na sliki in jih nato pretvarja v govorni kod. V njegovem pripovedovanju prevladuje statični opis slike oz. nizanje opazanj /.../

3. Elaboriran govor: otrok se pri opisovanju slike opira na lastne izkušnje, in sicer posredno ali neposredno. Prav tako prepozna vse odnose na sliki, zato bere oz. opisuje slike kot aktivno dogajanje. V njegovem govoru sta vedno bolj prisotna aktualen kontekst in kontekst iz preteklosti /.../

4. Povezovanje dogajanja na slikah: otrok opiše vsako sliko kot aktivno dogajanje ter svoje opise sestavi in oblikuje v logično zaporedje« (Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja, 2006, 82).

Avtorica je v svoji raziskavi ugotovila, da večina otrok, starih med pet in šest let, opisuje slike na ravni nepopolnega opisa in na ravni elaboriranega govora, le posamezni otroci pri tej starosti dosegajo tudi četrto raven (Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja, 2006).

Slovenske avtorice Marjanovič Umek, Fekonja in Podlesnik (2010) so pri ocenjevanju otrokovega pripovedovanja zgodb uporabile Preizkus pripovedovanja zgodbe Rokavička, ki je sestavljen v obliki slikanice brez besedila z desetimi ilustracijami. Kriterije za ocenjevanje zgodbe so pripravile na osnovi izsledkov več empiričnih raziskav, ki so bile opravljene doma (npr. Fekonja idr., 2009; Marjanovič Umek, idr. 2004, v Marjanovič Umek, Fekonja in Podlesnik, 2010) ter v tujini (npr. O'Neil idr., 2004, v Marjanovič Umek, Fekonja in Podlesnik, 2010).

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

Ti kriteriji so:

- Vse besede: upošteva se število vseh samostojnih besed, tudi predloge, členke, medmete, veznike ter pomožne glagole.
- Različne besede: upošteva se število različnih besed, ki vključujejo tudi besede z različnimi predponami, npr. pisati, prepisati, ali besede, s katerimi izražamo stopnjevanje, npr. velik, večji. Kot različne besede pa se ne štejejo različne oblike iste besede, npr. različni skloni, števila, osebe, čas, pomanjševalnice.
- Povprečna dolžina povedi: ugotavlja se povprečno število besed v povedi.
- Vrsta povedi: ugotavlja se prevladujoča vrsta povedi.
- Vezniki: ugotavlja se uporaba prirednih veznikov, ki ne izražajo vezalnega priredja, ter podrednih veznikov, ki izražajo vzročno podredje.
- Dogodki: ugotavlja se število dogodkov, ki jih otrok prepozna izmed opredeljenih dogodkov.
- Pripovedna perspektiva: ugotavlja se število zamenjav perspektive.
- Mentalna stanja junakov in junakinj v zgodbi: število opisov mentalnih stanj. (Marjanovič Umek, Fekonja in Podlesnik, 2010).

2.6 RAZLIKE MED DEKLICAMI IN DEČKI V GOVORNEM RAZVOJU

Opravljenih je bilo že mnogo raziskav, v katerih so avtorji preučevali razlike v govornem razvoju dečkov in deklic, toda dobljeni rezultati ne omogočajo enoznačnih zaključkov v prid enemu ali drugemu spolu. Med deklicami in dečki se pojavlja več podobnosti kot razlik na številnih področjih govornega razvoja. Na razlike v govornem razvoju deklic in dečkov ne vpliva le spol, temveč se ta močno povezuje še s številnimi drugimi dejavniki socialnega okolja, v katerem otrok živi (Crawford, 2001, v Fekonja, 2004). Več avtorjev pa kljub tem trditvam ugotavlja, da so razlike v govorni kompetentnosti odvisne tudi od otrokovega spola (White, 1990; Whitehead, 1990; Swan, 1992, v: Browne, 1996, v Fekonja, 2004).

Številni avtorji (npr. Gari in Scheinfeld, 1968, Hutt, 1972; Winitz, 1959, v Macaulay, 1977; Bornstein in Haynes, 1998; D' Odorico, Crubbi, Salerini in Calvo, 2001, vsi v Marjanovič Umek, Fekonja in Podlesnik, 2010) so opravljali raziskave, v katerih so preučevali razlike v govornem razvoju deklic in dečkov. Ugotovili so, da se govor deklic v obdobju malčka in zgodnjega otroštva razvija hitreje od govora dečkov: deklice npr. hitreje spregovorijo prvo besedo, prej usvojijo slovnico jezika, dosegajo višje rezultate na preizkusih pravilne izgovorjave besed, oblikujejo daljše izjave ter imajo večji besednjak (Marjanovič Umek, Fekonja in Podlesnik, 2010). Tudi deklice, ki prihajajo iz socialno manj ugodnega družinskega okolja, dosegajo višje rezultate na različnih področjih govornega razvoja kot dečki (Educational Testing service, 1971; Stanford Research Institute, 1972, v Maccoby in Jacklin, 1974, v Fekonja, Marjanovič Umek in Kranjc, 2005). Nekateri avtorji pa poudarjajo, da so razlike med deklicami in dečki v govornem razvoju prisotne le v obdobju zgodnjega otroštva (Reznick in Goldsmith, 1989, v Bornstein in Haynes, 1998; Maccoby in Jacklin, 1974, v Fekonja, Marjanovič Umek in Kranjc, 2005). Apostolos in Napoleon (2001, v Fekonja, Marjanovič Umek in Kranjc, 2005) sta opravila raziskavo, v katero sta vključila grške otroke, stare od 4,6 do 12,0 let, in njihove starše, ki so bili izenačeni glede na stopnjo dosežene izobrazbe. Na podlagi dobljenih rezultatov sta avtorja ugotovila, da je spol pomemben dejavnik v obdobju od 7. do 8. leta starosti, medtem ko v obdobju od 4,6 do 5. leta ter od 11,6 do 12. leta ni imel vpliva. V obdobju od 7. do 8. leta starosti spol vpliva na raven otrokovega govornega razumevanja ter rabe besed, ki označujejo pojme, saj so deklice na teh področjih dosegle višje rezultate kot dečki. Na podlagi teh rezultatov sta avtorja zaključila, da

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

se besednjak deklic v posameznih obdobjih razvija hitreje kot besednjak dečkov, toda razlike v razvoju besednjaka kasneje izginejo (Fekonja, Marjanovič Umek in Kranjc, 2005).

L. McCune (1992, v Fekonja, Marjanovič Umek in Kranjc, 2005) meni, da na razlike med spoloma v obdobju malčka in zgodnjega otroštva vplivajo predvsem razlike v hitrosti razvoja. Podobnega mnenja je tudi Huttenlocher (1991, v Bornstein in Haynes, 1998, v Fekonja, Marjanovič Umek in Kranjc, 2005), ki ugotavlja, da so razlike med deklicami in dečki posledica razlik v hitrosti razvoja v zgodnjem otroštvu, in ne posledica razlik v govornih interakcijah med materjo in otrokom, kot to trdi skupina severnoameriških avtorjev (Russel, Mize in Bissaker, 2003, v Fekonja, Marjanovič Umek in Kranjc, 2005). Po njihovem mnenju naj bi se matere pogosteje pogovarjale s svojimi hčerkami kot s sinovi, s svojim govorom pa v večji meri podpirajo govorni razvoj deklic kot dečkov (Fekonja, Marjanovič Umek in Kranjc, 2005). Zgodbe mater in njihovih hčerk so si veliko bolj podobne kot zgodbe mater in njihovih sinov ali očetov in hčerk ali sinov (Paterson in McCabe, 2004, v Fekonja, Marjanovič Umek in Kranjc, 2005). Fivush Bohanek, Robertson in Duke (2004, v Fekonja, Marjanovič Umek in Kranjc, 2005) menijo, da starši hčeram pogosteje opisujejo različna čustva kot sinovom, kar morda vpliva na to, da deklice v svoje zgodbe večkrat vključujejo opise različnih čustvenih stanj ter premi govor (Paterson in McCabe, 2004, v Fekonja, Marjanovič Umek in Kranjc, 2005).

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

Nekateri avtorji (npr. Macaulay, 1977, v Fekonja, Marjanovič Umek in Kranjc, 2005) pa so v svojih raziskavah, v katerih so preučevali razlike med spoloma, dobili ravno nasprotno rezultate. Po njihovih ugotovitvah dečki berejo bolje kot deklice in tudi razumejo več, deklice pa bolj pravilno izgovarjajo besede. Sause (1976, v Macaulay, 1977, v Fekonja, Marjanovič Umek in Kranjc, 2005) trdi, da dečki v obdobju zgodnjega otroštva v komunikaciji rabijo pomembno več različnih besed kot deklice. V obdobju malčka deklice pogosteje proizvedejo glasove kot dečki, a dečki izgovarjajo bolj raznolike glasove.

Brimer (1969, v Maccoby in Jacklin, 1974, v Fekonja, Marjanovič Umek in Kranjc, 2005) je v svoji raziskavi ugotovil, da dečki, stari od 6 do 11 let, ki so bili del njegove raziskave, dosegajo višje rezultate na lestvici govornega razumevanja kot deklice.

Tudi nekateri slovenski avtorji so v svojih raziskavah ugotovili, da razlike med govorno kompetentnostjo deklic in dečkov niso pomembne. Fekonja, Marjanovič Umek in Kranjc, (2005) so opravile raziskavo, v katero so vključile otroke, stare od 4 do 5 let. Razlike med spoloma niso bile pomembne na standardni lestvici govornega razvoja Vane-L (Vane, 1975, v Fekonja, Marjanovič Umek, Kranjc, 2005, v Fekonja, Podlesnik in Kranjc, 2010), prav tako tudi ne v rabi enobesednih ter večbesednih izjav, v skupnem številu izjav ter v številu podrednih, prirednih, vprašalnih in nikalnih izjav, ki so jih rabili v govoru med prosto igro (Marjanovič Umek, Fekonja in Podlesnik, 2010). Avtorice Marjanovič Umek, Fekonja in Kranjc (2004) so v svoji študiji ugotavljale razvojno raven pripovedovanja zgodb otrok v različnih pogojih, po prebrani zgodbi Kraljična na zrnu graha, ob slikanici Maruška Potepuška ter ob prebranem začetku zgodbe »V koči v bližini gozda«. V raziskavo so bili vključeni otroci, stari od 4 do 8 let. Ugotovile so, da med deklicami in dečki ni pomembnih razlik, saj so ti pripovedovali primerljivo koherentne in kohezivne zgodbe. Podobne ugotovitve navajajo tudi D. K. O'Neill in sodelavki O'Neil, Pearce in Pick (2004), ki so v raziskavo vključile otroke, stare od 3 do 4 leta. Razlik med spoloma niso našle pri nobenem izmed meril (povprečna dolžina izjave, raznolikost besednjaka, vezniki, podredni stavki, dogodki v zgodbi, zamenjava perspektive in opis mentalnih stanj junakov v zgodbi), ki so jih uporabile za ocenjevanje zgodb (Marjanovič Umek, Fekonja in Podlesnik, 2010).

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

Broström (2002, v Marjanovič Umek, Fekonja in Podlesnik, 2010) je v svoji raziskavi po več merilih, ki opredeljujejo strukturo in vsebino zgodbe, analiziral zgodbe od 5 do 7 let starih otrok. Rezultati raziskave so pokazali, da imajo zgodbe deklic nekoliko bolj zapleteno strukturo kot zgodbe dečkov, najbolj se to kaže v merilu »prekinitev harmonije v zgodbi«, (prisotna je v 69 % vseh zgod, od tega v 62 % zgodb deklic ter 39 % zgodb dečkov) in v tem, da so deklice v svoje zgodbe pogosteje vključevale elementa »zaključek kaotičnega stanja« ter »vzpostavitev novega ravnovesja in harmonije v zgodbi« kot dečki. Deklice so v svoje zgodbe pogosteje kot dečki vključevale vsebini, ki ju je avtor imenoval »sreča in nesreča« in »skrb in prijateljstvo«. V oblikovanju zapleta zgodbe avtor ni opazil pomembnih razlik med deklicami in dečki. Ugotovil pa je, da so dečki pri oblikovanju zapleta zgodbe najpogosteje vključevali element »podrejeni junak se poskuša zaščititi«, deklice pa »podrejeni junak uspe izničiti grožnjo« (Marjanovič Umek, Fekonja in Podlesnik, 2010).

C. A. Haden, R. A. Haine, R. Fivush (1997, v Marjanovič Umek, Fekonja in Podlesnik, 2010) so v raziskavi ugotavljale razlike v pripovedovanju zgodb triletnikov in triletnic. Rezultati so pokazali, da so deklice pripovedovale daljše zgodbe kot dečki, vanje so vključile več lastnega vrednotenja ter opisa mentalnih stanj.

3 EMPIRIČNI DEL

3.1 OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA

Na podlagi kavzalno-eksperimentalne metode (Sagadin, 1993) sem raziskala značilnosti pripovedovanja zgodb v treh različnih pogojih, tj. otrok ob slikanici pove svojo zgodbo, s pomočjo ilustracij obnovi prebrano zgodbo ter po povedanem začetku zgodbe samostojno nadaljuje zgodbo. Pri analizi in ugotavljanju značilnosti pripovedovanja zgodb pet- do šestletnikov sem upoštevala že izoblikovane kriterije, ki so jih pripravile avtorice Kranjc, Marjanovič Umek in Fekonja (2004). Ti kriteriji se nanašajo na koherenco in kohezijo povedane zgodbe. Zgodbe pa sem ocenjevala tudi glede na povprečno dolžino povedi, povprečno število vseh besed, povprečno število različnih besed ter število prepoznanih dogodkov v zgodbi.

3.2 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

- Ali pet- do šestletniki v različnih pogojih pripovedujejo različne zgodbe?
- V katerem izmed pogojev bodo pripovedovali najbolj koherentne zgodbe?
- V katerem izmed pogojev bodo pripovedovali najbolj kohezivne zgodbe?
- Ali spol vpliva na značilnosti pripovedovanja zgodbe pri pet- do šestletnikih?
- Ali se deklice in dečki razlikujejo med sabo glede na število prepoznanih dogodkov v zgodbi?
- Ali se deklice in dečki razlikujejo med sabo glede na povprečno število besed, povprečno število različnih besed ter povprečno dolžino povedi?

3.3 HIPOTEZE

- H1: Otroci bodo najbolj koherentne zgodbe pripovedovali, ko bodo pripovedovali po prebrani zgodbi ob slikanici z besedilom, najbolj kohezivne zgodbe pa bodo pripovedovali, ko bodo pripovedovali svoje zgodbe ob slikanici.
- H2: Deklice in dečki se med sabo ne bodo razlikovali v številu prepoznanih dogodkov v zgodbi.
- H3: Deklice in dečki se bodo med sabo razlikovali glede na povprečno število besed, glede na povprečno število različnih besed ter glede na povprečno dolžino povedi.

3.4 OSNOVNA RAZISKOVALNA METODA

Za ocenjevanje razlik med deklicami in dečki v pripovedovanju zgodbe bom uporabila kavzalno-eksperimentalno metodo (Sagadin, 1993).

3.5 POSTOPEK ZBIRANJA PODATKOV

Najprej sem pridobila soglasje staršev ter vrtca za opravljanje raziskave, nato pa sem gradivo zbiral 1. in 2. 3. 2016 v vrtcu v enem izmed večjih slovenskih krajev. Testiranje je potekalo individualno, v posebnem prostoru vrtca. Zgodbe, ki so mi jih pripovedovali otroci, sem posnela na diktafon, nato pa sem gradivo fonetično prepisala. Testiranje je bilo anonimno. Za po-imenovanje otrok sem uporabila namišljena imena.

Vsakemu otroku sem najprej prebrala pravljico Kraljična na zrnu graha in ga nato prosila, naj zgodbo obnovi s svojimi besedami. Otrok je imel pred sabo na voljo knjigo z ilustracijami, ki jo je lahko, če je želel, uporabil kot pomoč pri pripovedovanju zgodbe.

Nato sem otroku pokazala slikanico Maruška Potepuška, ki je brez besedila. Otroci so ob ilustracijah v slikanici prosto pripovedovali zgodbo.

Na koncu pa sem otroku povedala začetek zgodbe, ki so ga v podobne raziskovalne namene sestavile avtorice Marjanovič Umek, Fekonja in Kranjc (2004): V koči, v bližini gozda, je živel majhen deček (živela majhna deklica), ki je imel (imela) čudežni nahrbtnik ...

Otroke med pripovedovanjem zgodbe nisem prekinjala, pustila sem, da samostojno pripovedujejo zgodbo. Otroka sem spodbudila le, če ni želel začeti s pripovedovanjem zgodbe ali pa v primeru daljšega premora.

3.6 VZOREC

Pri raziskavi sem uporabila priložnostni vzorec, v katerega sem vključila 21 otrok, od tega je bilo deset dečkov in enajst deklic. Otroci so bili na dan testiranja stari približno 5,84 let. Njihov materni jezik je slovenščina.

3.7 PRIPOMOČKI

Značilnosti pripovedovanja zgodbe pet-in šestletnikov sem ugotavljala s pomočjo slikanice Maruška Potepuška, pravljice Kraljična na zrnju graha ter začetnega stavka, na podlagi katerega so otroci sami nadaljevali zgodbo.

Slikanica Maruška Potepuška (Amaliotti, 1987) ne vsebuje besedila. Ima le ilustracije, ki so realistične ter logično povezane med sabo v zgodbo.

Pravljica Kraljična na zrnju graha, H. C. Andersen (1979) je zapisana v knjigi. Zgodbo dopolnjuje tudi nekaj ilustracij, katerih avtorica je Marija Lucija Stupica.

Začetni stavek, ki so ga sestavile slovenske avtorice Marjanovič Umek, Fekonja in Kranjc (2004), se glasi: V koči, v bližini gozda, je živel majhen deček (živela majhna deklica), ki je imel (imela) čudežni nahrbtnik.

3.8 METODA ANALIZE

Za analizo koherentnosti in kohezivnosti povedanih zgodb sem uporabila kriterije, ki so jih za vrednotenje zgodb oblikovale avtorice Marjanovič Umek, Fekonja in Kranjc (2004).

3.8.1 KRITERIJI ZA OCENJEVANJE KOHERENTNOSTI

1. Zgodba brez strukture (1 točka):

Primer zgodbe brez strukture¹:

»Poletel je. Pa da je najdu srako. Pa da je ugrabu še neka. Ugrabu je lisico.«

2. Zgodba, ki vsebuje preproste opise oseb, predmetov ali ilustracij (2 točki):

Primer zgodbe s strukturo, ki vsebuje preproste opise ilustracij:

»Kraljevič si je želel kraljično. Kraljična je potrkala na vrata. Zrno grah. Kraljična se je zbudila. In rekla je, da je zelo slabo spala. In kralj jo je vzel za ženo.«

¹ Vsi primeri zgodb so vzeti iz analiziranih zgodb, ki so mi jih povedali otroci.

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

3. Zgodba s strukturo, ki vsebuje enostavno časovno nizanje dogodkov (3 točke)

Primer zgodbe s strukturo, ki vsebuje enostavno časovno nizanje dogodkov:

»Kralj je hoto pravo kraljično. Pol pa je jo pozdravu. Je bla cela premočena, pa je rekla, da je prava kraljična. Pol je dala blazine, pol je dala še pa pojštre. Pol pa je rekla, da je prava kraljica, pa pol sta se pa poročila.«

4. Zgodba s strukturo, ki vsebuje opise misli in čustev junakov in odnosov med njimi (4 točke)

Primer zgodbe s strukturo, ki vsebuje opise misli in čustev junakov in odnosov med njimi:

»Razmišljala je punčka, ka bi počela. Gledala je zunaj sneg. Tedaj se je počutila malo dobro. Prišla je zima. Maruška se je šla vn igrat s svojimi prijatelji. Šla je na veliko goro. Na veliko goro je šla in nič se ni izgubila. Našla je grad, pa bila je ena zastava. Ni vedela, kaj je notri. Prišla je skala in zelo večja je postajala, potem je pa skočila Maruška. Nič se ni poškodovala. Prvo je mela nekaj, a se ji je preluknjalo, potem pa je dol padla. Na poti so jo lovili volkodlaki, potem pa je naredla a pa so kr zbežali. Maruška je videla nekaj prijateljev skupaj v gozdu, bilo jih je. Bili so zelo veseli, ker so srečali še enega prijatelja. Živali so vprašale: »Se bi igrala z nami?« Potem so šli se igrat. Jelenček. Maruška mu je zavezala nekaj gor in so šli se sankat. Eni so še divjali zraven. Prvo ni najdla nobenega. Jokala se je pa tudi udarla se je. Potem so jo eni ljudi spustili notri in potem so ji dali nekaj za jest. Potem so ji še ponudli, da bi spala v eni posteljci.«

5. Zgodba s strukturo, ki vsebuje opise vzročno-posledičnih odnosov (5točk)

Primer zgodbe s strukturo, ki vsebuje opise vzročno-posledičnih odnosov:

»Nekoč je živel kralj, ki si je močno želel kraljično. Prepotoval je cel svet, da bi jo našel. Povsod je bilo nekaj narobe. Zato se je vrnil domov. Potem je nekaj potrkalo na vrata. Kralj je šel odpret. Zunaj je stala prelepa kraljična, a rekla je, da je prava kraljična, zato jo je kralj spustil noter. Potem je stara kraljična rekla: »To bomo pa še videli.« In je odmaknila vso posteljnino in je dala na dno zrno graha in cel kup žemljic, nato je dala gor še vso posteljnino. Na tem naj bi kraljična spala. Potem jo je

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

zjutraj kralj vprašal: »Kako si spala?« »Grozno, tako trdo je bilo, da celo noč nisem morala zatisniti oči.« Zato jo je kraljevič vzel za ženo.«

3.8.2 KRITERIJI ZA OCENJEVANJE KOHEZIVNOSTI

1. TEMATSKA RAZPOREDITEV:

a) Linearna razporeditev s tematskimi preskoki (1 točka):

Primer linearne razporeditve s tematskimi preskoki:

»Sedela je. Noge je dala gor. Smučala. Na goro. Not je šla. Smučala je. Kepa. Skočla je. Volki. Živali. Smučala je. Oblekla se je. Not je šla. Ajat je šla.«

b) Linearna razporeditev brez tematskih preskokov (2 točki):

Primer linearne razporeditve brez tematskih preskokov:

»Kralj si je želel imeti kraljično. Hotu je met pravo. Šou je iskat jo, kraljično, pa je ni blo, pa vse so ble težave. Premišljeval je, kje bi bla kaka. Grozni čas je bil, zato je prišla kraljična njemu. V čevljah je mela dež not, iz pete ji je pa vn teklo. »Joj, prava sem kraljična,« to bomo še pa videli. Kraljica ji je dala nekaj graha, žemnic, na tem bi naj kraljična spala in zjutraj so jo vsi vprašali: »Kako si spala?« »Slabo,« zato so pomislili, da je to prava kraljična in kralj se je poročil z njo.«

2. SREDSTVA, S KATERIMI OHRANJAMO REFERENCO:

a) Dobesedno ponavljanje (1 točka):

Primer dobesednega ponavljanja:

»Kralj je hoto kraljično. Ni našel nobene kraljične. Potem se je odpelo nekam, pa tut ni našel nobene kraljične. Pol so ble vse kraljične, pa ni vedel, kero bi mel. Pol je pa bla strela, pa je en na vrata potrkal, pa je bla kraljična. Pol pa je bla cela mokra, kraljična in kralj nista hotla nič. Pol pa je kraljična zrno graha dala gor, potem je pa vse nametala tu. Pa so kraljično vprašali, kak je spala. Pa je rekla, da ni vredeu spala, da je blo neki trdo. Potem kralj in kraljična sta se kr poročila.«

b) Ponavljanje z zaimki, nadpomenkami, podpomenkami itd. (2 točki)

Primer ponavljanja z zaimki, nadpomenkami, podpomenkami itd.

»Nekoč je živela Maruška Potepuška. Zjutraj, ko se je zbudila, je šla gledat skozi okno, kdaj bo zapadel sneg. Čakala je eno uro, dve uri pa tri ure, potem je zapadel sneg. Maruška Potepuška se je šla smučati. Šla je od doma in se je poslovila od staršev. Potem se je smučala in šla je za znaki, kateri so jo usmerjali do tja, kamor je želela. Potem je vzela kuli in je napisala v knjigo nekaj. Tako se je smučala in potem se je delala za njo kepa. In prvo je bila vesela, potem žalostna. Potem je bilo konec, je bila razpoka, a si je našla deko in si naredila iz tistega balon in potem je varno pristala na trdnih tleh. Potem je šla lepo dalje. In potem so jo začeli loviti volkovi. Maruško Potepuško je začelo biti strah, a potem je našla rešitev. Rešitev je bila taka, da jim je pokazala jezik. Potem so se vsi volki ustavili. Potem je zasrečala živalce, ki so ji lepo pomagale in pomahale. Potem so jo jeleni vleki na smučeh in potem so še vrane začivkale. Potem je Maruška Potepuška prispela domov in kužek je zalajal, mamica je pa vpila: »Maruška Potepuška.« Potem so sedli k mizi in pojedli in popili in potem je šla Maruška Potepuška spat in pravljice je konec.«

Zgodbo pa bom poleg naštetih kriterijev analizirala tudi na podlagi nekaterih meril za ocenjevanje povedane zgodbe, ki so jih sestavile slovenske avtorice Marjanovič Umek, Fekonja in Podlesnik (2010), in so jih uporabile v Preizkusu pripovedovanja zgodbe Rokavička.

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

Merila za ocenjevanje so:

- Število vseh besed: vse besede, ki so uporabljene v zgodbi.
- Število različnih besed: kot različne besede se upoštevajo tudi besede z različnimi predponami ali besede, s katerimi izražamo stopnjevanje, ne štejejo pa se različne oblike iste besede, npr. različni skloni, čas, števila, osebe itd.
- Povprečna dolžina povedi: gre za povprečno število besed v povedi, pri čemer sem upoštevala le celovite povedi, necelovitih, npr. »*Ustala*«, pa nisem upoštevala in jih tudi nisem vključila v izračun povprečne dolžine povedi.
- Število prepoznanih dogodkov v povedani zgodbi Kraljična na zrnju graha² ter slikanici Maruška Potepuška.³ »Kot dogodek šteje, če otrok opiše ključno dejanje iz dogodka, pri čemer lahko dogodek opiše z eno povedjo ali več povedmi« (Marjanovič Umek, Fekonja, Podlesnik 2010, 43). Če je otrok nizal dogodke v logičnem zaporedju in so bili med sabo logično povezani, sem dogodek upoštevala.

² Pravljico Kraljična na zrnju graha sem razčlenila na naslednje dogodke: 1. Kraljevič se je želel poročiti s pravo kraljično. 2. Hodil je po svetu, da bi jo našel, a zmeraj je bilo nekaj narobe, tako da ni našel prave. 3. Kraljevič se je potrj vrnil domov. 4. Zunaj je bila nekega večera strašna nevihta. 5. V tej strašni nevihti je na vrata potrkala kraljična. 6. Trdila je, da je ona prava kraljična. 7. Stara kraljica je zanj naredila preizkus. Na dno postelje je dala zrno graha čez njega pa dvajset žimnic in dvajset pernic. 8. Ko se je kraljična po prespani noči v tej postelji zbudila, so jo vprašali, kako je spala. 9. Kraljična je povedala, da zelo slabo in da je vsa modrikasta po telesu. 10. Ker je bila tako občutljiva, so spoznali, da imajo pravo kraljično. 11. Kraljevič jo je vzel za ženo. 12. Zrno graha so dali v muzej.

³ Slikanico Maruška Potepuška sem razčlenila na naslednje dogodke: 1. Maruška Potepuška je sedela pred oknom in čakala na prvi sneg. 2. Ko je začelo snežiti, se je zelo razveselila. 3. Poslovala se je od mame in s smučami odpravila na pot. 4. Smučala je skozi vas in polja in prišla na Triglav. 5. V Aljaževem stolpu se je podpisala v knjigo in se odpravila domov. 6. Med smučanjem se je za njo pričela delati velika kepa in ji slediti. 7. Ni je opazila, dokler ni bilo prepozno in je padla v prepad. 8. Velik robec je vzela za padalo in pristala na tleh. 9. Domov je odšla skozi gozd, kjer so se ji začele bližati grozeče živali. 10. Maruška jim je pokazala jezik in vse so zbežale. 11. Okoli nje so se zbrale gozdne živali in skupaj so se smejali strahopetcem. 12. Živali so jo varno pripeljale domov, kjer so se je razveselili, saj jih je že zelo skrbelo. 13. Povečerjali so. 14. Maruška je zaspala.

3.9 REZULTATI

Tabela 1: Koherentnost povedanih zgodb - deklice

IME	KZG	MP	ČN	SKUPAJ
ANA	5	5	5	15
ANKA	2	4	5	11
DORIS	3	3	3	9
EVA	5	3	3	11
HELENA	2	2	1	5
LANA	3	2	3	8
NASTJA	2	3	2	7
NIKA	1	3	3	7
TANJA	4	3	1	8
VITA	3	3	3	9
ŽIVA	3	3	3	9
SKUPAJ	33	34	32	99

Legenda: KZG ... Kraljična na zrnu graha; MP ... Maruška Potepuška; ČN ... Čudežni nahrbtnik.

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

Tabela 2: Kohezivnost povedanih zgodb - deklice

OSEBA	KRITERIJ	KZG	MP	ČN	SKUPAJ
ANA	TEMATSKA RAZPOREDITEV	2	2	2	6
	SREDSTVA ZA OHRANJANJE REFERENCE	2	2	2	6
ANKA	TEMATSKA RAZPOREDITEV	2	2	2	6
	SREDSTVA ZA OHRANJANJE REFERENCE	2	2	2	6
DORIS	TEMATSKA RAZPOREDITEV	2	2	2	6
	SREDSTVA ZA OHRANJANJE REFERENCE	2	2	1	5
EVA	TEMATSKA RAZPOREDITEV	2	2	2	6
	SREDSTVA ZA OHRANJANJE REFERENCE	2	2	2	6
HELENA	TEMATSKA RAZPOREDITEV	2	2	2	6
	SREDSTVA ZA OHRANJANJE REFERENCE	2	1	1	4
LANA	TEMATSKA RAZPOREDITEV	2	2	2	6
	SREDSTVA ZA OHRANJANJE REFERENCE	2	1	1	4
NASTJA	TEMATSKA RAZPOREDITEV	2	2	2	6
	SREDSTVA ZA OHRANJANJE REFERENCE	2	2	2	6
NIKA	TEMATSKA RAZPOREDITEV	1	1	2	4
	SREDSTVA ZA OHRANJANJE REFERENCE	1	2	1	4
TANJA	TEMATSKA RAZPOREDITEV	2	1	1	4
	SREDSTVA ZA OHRANJANJE REFERENCE	2	2	1	5
VITA	TEMATSKA RAZPOREDITEV	2	1	2	5
	SREDSTVA ZA OHRANJANJE REFERENCE	1	2	2	5
ŽIVA	TEMATSKA RAZPOREDITEV	2	2	2	6
	SREDSTVA ZA OHRANJANJE REFERENCE	1	2	1	4
SKUPAJ		40	39	37	116

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

Tabela 3: Koherentnost povedanih zgodb - dečki

OSEBA	KGZ	MP	ČN	SKUPAJ
ANEJ	3	3	3	9
ANŽE	2	2	1	5
BOŠTJAN	3	1	1	5
DAVID	1	1	1	3
GREGOR	1	3	0	4
JAKA	2	3	1	6
MARKO	1	1	1	3
NINO	2	2	1	5
TADEJ	3	3	3	9
ŽAN	3	3	1	7
SKUPAJ	21	22	13	56

Legenda: KGZ ... Kraljična na zrnju graha; MP ... Maruška Potepuška; ČN ... Čudežni nahrbtnik.

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

Tabela 4: Kohezivnost povedanih zgodb - dečki

IME	KRITERIJ	KZG	MP	ČN	SKUPAJ
ANEJ	TEMATSKA RAZPOREDITEV	2	2	2	6
	SREDSTVA ZA OHRANJANJE REFERENCE	2	2	2	6
ANŽE	TEMATSKA RAZPOREDITEV	2	2	2	6
	SREDSTVA ZA OHRANJANJE REFERENCE	2	1	2	5
BOŠTJAN	TEMATSKA RAZPOREDITEV	2	1	1	4
	SREDSTVA ZA OHRANJANJE REFERENCE	2	1	2	5
DAVID	TEMATSKA RAZPOREDITEV	1	2	1	4
	SREDSTVA ZA OHRANJANJE REFERENCE	1	1	1	3
GREGOR	TEMATSKA RAZPOREDITEV	2	1	0	3
	SREDSTVA ZA OHRANJANJE REFERENCE	1	1	0	2
JAKA	TEMATSKA RAZPOREDITEV	2	2	1	5
	SREDSTVA ZA OHRANJANJE REFERENCE	1	2	1	4
MARKO	TEMATSKA RAZPOREDITEV	2	2	1	5
	SREDSTVA ZA OHRANJANJE REFERENCE	2	1	1	4
NINO	TEMATSKA RAZPOREDITEV	2	1	1	4
	SREDSTVA ZA OHRANJANJE REFERENCE	2	1	1	4
TADEJ	TEMATSKA RAZPOREDITEV	1	1	1	3
	SREDSTVA ZA OHRANJANJE REFERENCE	2	2	2	6
ŽAN	TEMATSKA RAZPOREDITEV	2	2	2	6
	SREDSTVA ZA OHRANJANJE REFERENCE	2	2	2	6
SKUPAJ		35	30	26	91

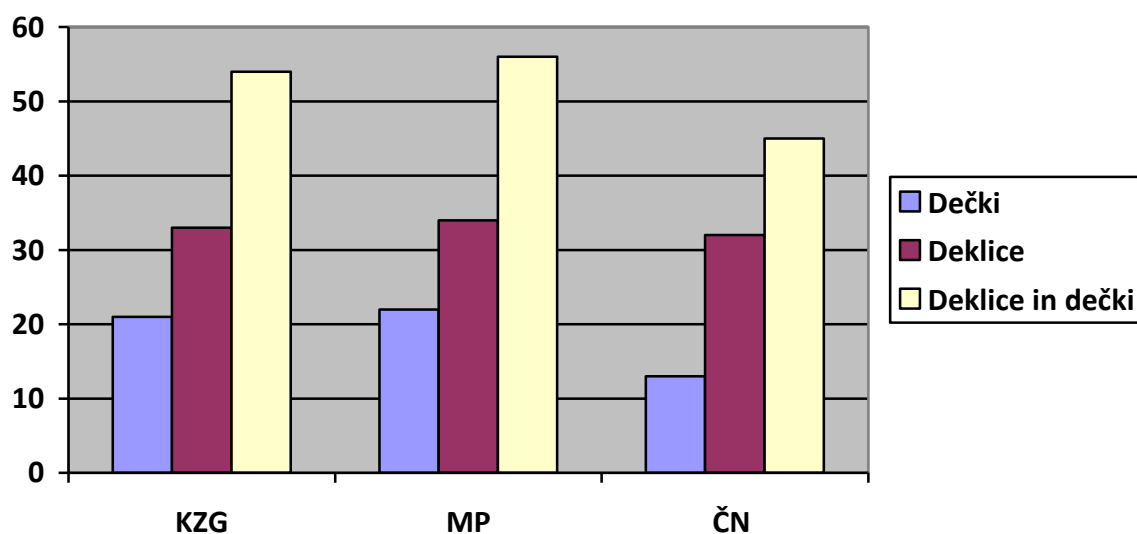
Legenda: KZG ... Kraljična na zrnju graha; MP ... Maruška Potepuška; ČN ... Čudežni nahrbtnik.

Tabela 5: Koherenca in kohezija - deklice in dečki

	KZG	MP	ČN	SKUPAJ
KOHERENCA	54	56	45	154
KOHEZIJA	75	69	63	207
SKUPAJ	129	124	108	362

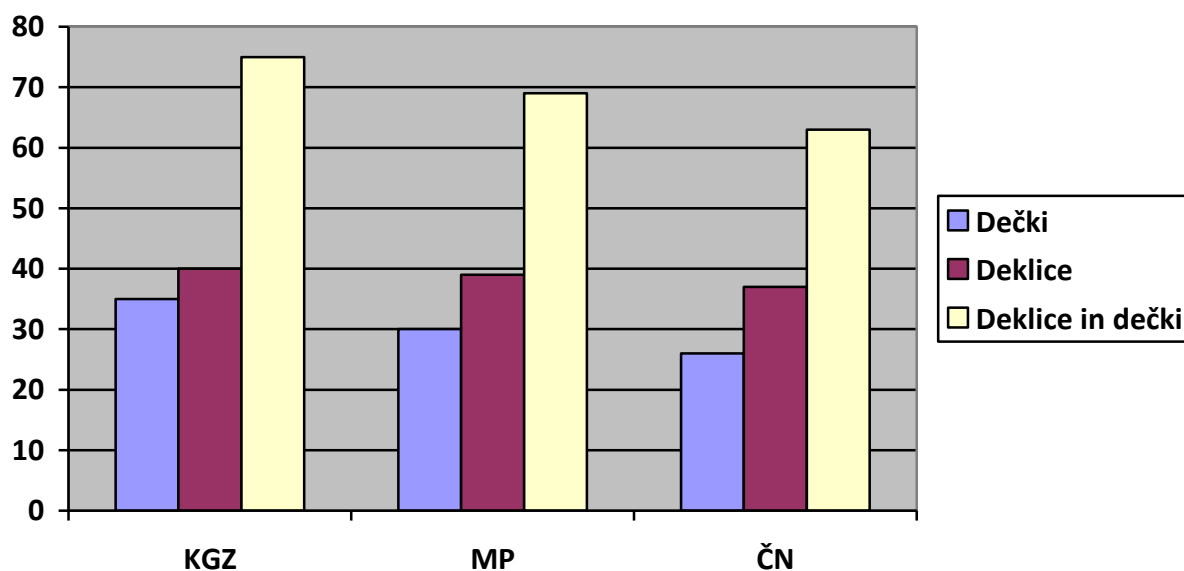
Legenda: KZG ... Kraljična na zrnju graha; MP ... Maruška Potepuška; ČN ... Čudežni nahrbtnik.

Graf 1: Koherenca povedanih zgodb

Legenda: KZG ... Kraljična na zrnju graha; MP ... Maruška Potepuška; ČN ... Čudežni nahrbtnik

Graf 2: Kohezija povedanih zgodb

Legenda: KZG ... Kraljična na zrnju graha; MP ... Maruška Potepuška; ČN ... Čudežni nahrbtnik.

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

Kot je razvidno iz tabele 5 ter grafa 1, so otroci tvorili najbolj koherentne zgodbe, ko so pripovedovali ob slikanici brez prebranega besedila. Stopnja koherentnosti je bila le nekoliko manjša, ko so pripovedovali ob slikanici po prebrani zgodbi, bistveno manj koherentne pa so bile zgodbe, ko so nadaljevali začeto zgodbo. Glede na stopnjo koherentnosti zgodb ob slikanici brez besedila ter ob slikanici po prebrani zgodbi ni opaziti bistvenih razlik med deklicami in dečki. Bistveno razliko med spoloma pa je mogoče zaznati ob nadaljevanju začetka zgodbe, saj je pri dečkih stopnja koherentnosti v tem primeru bistveno nižja kot pri deklicah. V vseh treh pogojih lahko najdemo zelo koherentne in kohezivne ter tudi zelo nekoherentne in nekohezivne zgodbe.

V zgodbah je prevladovala tretja raven pripovedi, ki označuje časovno nizanje dogodkov. Takšno zgodbo je povedal npr. Žan: *»Maruška je gledala skozi okno, kak padajo snežinke. Pol se je smučala. Pa se je na tak vlek hrib gor smučala s smučami. Pol pa je gor prišla na Triglav, pa je not šla, pa je napisala. Pol pa je šla nazaj dol, pa je taka vlka kepa, ko se je dol pelala. Pol pa je mela tako padalo, pol pa je tak dol odletelo. Pol pa je tak šla, pa je vidla volke, pol pa se jim je takle naredla, pa so se volki ustrašili pa so zbežali. Pol pa so se tu vse živali zbrale pa so pregnale volka, pol pa je Maruška šla nazaj domov.«*

Žanovo besedilo je razmeroma koherentno, kajti v njem prevladuje enostavno časovno nizanje dogodkov. Časovno razmerje ves čas vzpostavlja z istim konektorjem, tj. *pol*. Besedilo je kohezivno, saj ne prehaja iz teme na temo. Deček sledi opisovanju ilustracij, ki jih je med sabo povezal v časovno razmerje. Uporablja tudi koreferirajoče izraze: morfemsko navezovanje (*Maruška – se je smučala, je napisala ...*), deikte (*dol* (knj. dol), *not* (knj. notri), *gor*), zaimke (*volki-jim*), kazalne zaimke (*tako* (knj. takšno), *takle* (knj. tako)). Besedilo je večinoma sestavljeno iz večstavčnih povedi. Uporablja podredja (časovni odvisnik: *... pa je taka vlka kepa, ko se je dol pelala*; predmetni odvisnik: *Maruška je gledala skozi okno, kak padajo snežinke.*) in vezalno priredje, ki ga uvaja veznik *pa* (*Pol pa so se tu vse živali zbrale pa so pregnale volka.*).

Ta raven pripovedi je prevladovala v pripovedovanju ob slikanici brez besedila, ne glede na spol. Ko so otroci nadaljevali začeto zgodbo, pa je večina dečkov dosegla prvo raven pripovedi, ki označuje zgodbo brez strukture, pri deklicah pa je tako kot pri ostalih dveh pogojih prevladovala tretja raven pripovedi.

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

Zgodbo brez strukture je povedal npr. David: *»Znorel je potem. Je šel ajat. Je šou ven, smučat se. Not je prišo. Ajat je šou.«*

Gre za zgodbo brez uvoda, jedra in zaključka. Deček zgolj niza posamezne izreke, ki med seboj niso povezani v vzročno-logično in časovno razmerje. Besedilo tudi ne dosega višje stopnje kohezivnosti, kajti ne pojavljajo se koreferirajoči izrazi. Uporablja samo morfemsko navezovanje, večkrat se pojavi beseda *šou* (knj. šel). Zgodbo sestavljajo enostavne povedi.

Večina dečkov je imela težave z nadaljevanjem zgodbe, deklice pa so povedale bolj koherentne in kohezivne zgodbe. Pri tem pogoju pripovedovanja sta izstopali predvsem deklici Ana ter Lana, ki sta povedali precej daljši zgodbi kot ostali. Anina zgodba je bila tudi visoko koherentna in kohezivna.

Anina zgodbica: *»Nekoč je živel majhen fantek, po imenu Aleks. Sprehajal se je po gozdu. Tako je srečal ježka, ga lepo pozdravil. Potem je šel dalje, nabral nekaj kostanjev, se vrnil domov, da bi lahko pojedel kostanje. Potem jih je pojedel in šel nazaj v gozd. Srečal je veveričko, ki je imela nekaj svoje hrane. Potem jo je lepo prosil, če jo lahko vzame še nekaj on. Veverička je rekla: »Ja, lahko.« In potem je deček vzel in stekel nazaj domov in naredil še nekaj, a kdo ve kaj, ne vemo. Zato je šel deček nazaj v gozd in spet je srečal ježka. Ga je prosil, če lahko vzame nekaj gob in ježek je odvrnil: »Seveda, kar vzemi deček.« Deček je vzel in stekel domov. Skuhal si je gobovo juho in jo pojedel in stekel nazaj v gozd. Potem je srečal medveda in je medveda vprašal: »Hej medved, ali lahko dobim še jaz nekaj meda od tebe.« »Seveda, deček,« je rekel medved. Potem si je vzel nekaj meda in si ga prihranil za po poti. Potem se je vrnil nazaj domov in je iz vseh tistih stvari naredil nekaj, ampak kdo ve kaj. Ne vemo, zato je šel potem deček drugi dan spat. In ko se je drugi dan zbudil, je šel spet v gozd, da bi se poslovil od vseh, ker so živalice morale oditi nekam, ampak niso vedele kam. A deček ni vedel kam gredo, zato se je deček poslovil in tako je pravljice konec.«*

Zgodba vsebuje vzročno-posledične odnose, ki jih deklica tvori s pomočjo večstavčnih povedi, npr. *Potem je šel dalje, nabral nekaj kostanjev, se vrnil domov, da bi lahko pojedel kostanje.; In ko se je drugi dan zbudil, je šel spet v gozd, da bi se poslovil od vseh, ker so živalice morale oditi nekam, ampak niso vedele kam.* Uporablja tako priredja (najpogostejše vezalno, npr. *In potem je deček vzel in stekel nazaj domov in naredil še nekaj ...; Skuhal si je gobovo juho in jo pojedel in stekel nazaj v gozd;* protivno: *... so živalce morale oditi nekam, ampak niso vedele kam,...; ... naredil še nekaj, a kdo ve kaj ...*), kot tudi podredja (npr.

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

predmetni odvisnik: *ga je prosil, če lahko vzame nekaj gob ...*; namerni odvisnik: *... je šel spet v gozd, da bi se poslovil od vseh ...*; prilastkov odvisnik: *srečal je veveričko, ki je imela ...*). Ta zgodba je primer tudi zelo kohezivnega besedila. Pripoved je tekoča, brez tematskih preskokov, saj deklica v besedilu sledi izbiri tematske progresije (večinoma linearne). Z informacijske perspektive, po kateri delimo povedi na izhodišče, v katerem navajamo manj pomembne informacije, in jedro, v katerem navajamo pomembnejše podatke, je dosledna, npr. *Potem je šel dalje, nabral nekaj kostanjev, se vrnil domov, da bi lahko pojedel kostanje. Potem jih je pojedel in šel nazaj v gozd.* Časovno razmerje ustvarja z besedo *potem*. Nekajkrat se zgodi, da kaj dobesečno ponovi, toda za ohranjanje reference večinoma uporablja koreferirajoče izraze: nadpomenke - podpomenke (*živalice* - *ježek*, *veverička*, *medved*), zaobljike (*kostanje* - *jih*), morfemsko navezovanje (*sprehajal se je*). V zgodbi je mogoče opaziti izredno obvladovanje postopka oblikovanja besedila, kar nakazujejo nekateri izrazi, ki so značilni za pravljico, npr. začetek *Nekoč je živel ... ter konec zgodbe ...* in tako je pravljice konec. Ta izreka kažeta, da otrok obvlada pravljичno strukturo. Kot element dinamizacije zgodbe je deklica uporabila predvsem premi govor.

V nekaterih zgodbah, ki niso bile tako visoke koherentne kot Anina, se ravno tako pojavljajo prvine značilne za pravljico, kar kaže na to, da je otrokova metajezikovna zmožnost večja kot jezikovna zmožnost. Takšno zgodbo je povedal npr. Anej: *»Nekoč pred davnimi časi je živel kraljevič. In je prepotoval okoli sveta, pa vse je blo narobe. In nekega dne se je zgodilo. Je vzunaj blo strašno vreme, je bliskalo in grmelo in potem je natrkalo na vrata in stari kralj je odprl. In je bla kraljična. Je rekla, da je prava kraljična. In zjutraj so jo vprašali, kako je spala. Ona je rekla: »Celo noč nisem zatisnila oči.« Potem je dobil kraljično. Se je poročil z njo.«*

Pri nadaljevanju začete zgodbe je pri nekaterih otrocih mogoče opaziti medbesedilnost⁴. Najpogosteje so otroci uporabili Triglav, ki se pojavlja tudi v zgodbi o Maruški Potepuški.

⁴ Izraz medbesedilnost pomeni odvisnost tvorjenja oz. sprejemanja danega besedila od seznanjenosti sodelujočih v komunikaciji z drugimi besedili. »to vedenje se lahko uporablja s pomočjo procesa posredovanja; večji kot je presledek med uporabo danega besedila in uporabo poprej znanih besedil in večje kot so v tem času obdelovalne aktivnosti, večje je posredovanje« (Dressler, de Beaugrande, 1992, 128).

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

Takšno zgodbo je povedal npr. Tadej: *»Deček je meu čudežni nahrbtnik, pa je padu iz gore, ker je bil na gori, pa je padu, pa je prišu gasilec pa mu je pomagal. Pa sta obtičala, ker je bla tam ena luknja. Pa je potem prišu avtodvigalo, pa mu je pomagal, pa je kopač popravu luknjo. Potem je pa deček že bil doma, pa je šou v posteljco pa je že spet šel na Triglav, pa je tam mamici povedal, kak fajn je blo gor, ampak se je plaz zrušo, pa je prišo skuter. Potem pa je deček šel na Triglav z mamico pa atijem, da ne bi se plaz spet zrušu plaz, pa so šli domov vsi spančkat.«*

Iz te zgodbe so nekateri uporabili volkove in plezanje. Tudi Anže je povedal zgodbo, ki je bila zelo podobna zgodbi o Maruški Potepuški: *»Živel je majhni deček, ki je imel čudežni nahrbtnik. Plezal je. Na goro je šel plezat. Dol se je spustu. Šou še enkrat, ampak je šou na Triglav in je šel na Aljažev stolp. In je vn šou in se spustu.«* Menim, da bi bile nadaljevane zgodbe drugačne, če bi zamenjala vrstni red nalog za otroke in bi najprej nadaljevali zgodbo o čudežnem nahrbtniku.

Tabeli 2 in 4 prikazujeta, da so najbolj kohezivne zgodbe otroci pripovedovali po prebrani zgodbi, najmanj kohezivne zgodbe pa so povedali po prebranem začetku zgodbe. Otroci so večinoma opisovali dogodke in ilustracije v vrstnem redu. Večinoma so uporabljali linearno tematsko razporeditev, brez tematskih preskokov. Temi sledi rema, ki se prenese v temo drugega stavka, nanjo se potem veže nova rema itd., npr. *Maruška je čakala, da pride zima. Potem pa še je kr dolgo čakala. Potem, ko je dala noge gor, je vidla, da je sneg, pa je bila vesela.* Večinoma so otroci referenco z zunajjezikovno dejavnostjo najprej vzpostavili s polnopomensko besedo, nato pa so jo ohranjali z zaobljkami. Za ohranjanje reference so najpogosteje uporabili morfemsko navezovanje, npr. *Pa povsod je šel pa ni našel.* Pogosto so uporabljali tudi zaimke, večinoma so uporabljali osebne zaimke, npr. ji: *Potem so ji še ponudili, da bi spala v eni postelji.*, jo: *Maruška si je privezala na jelena tisti balon in jo je pelal;* kazalne zaimke, npr. takšno: *Pol pa je mela tako padalo, pol pa je tak dul odletelo.* V zgodbah so se pojavljali tudi deikti (*ven, naprej, notri, nekoč* itd.), npr. *Pol pa je šla nazaj dul ...; Pol pa je šla notri ...* Najpogosteje so deikte uporabljali v pripovedovanju zgodbe ob slikanici brez besedila. Kot sredstvo za ohranjanje reference so se v zgodbah pojavile tudi nadpomenke, npr. *Potem je našla živali.* ter podpomenke, npr. *Medved se je kr zjokal na to, veverice pa smejale. Potem jo je jelen odnesel domov ...*

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

Tabela 6: Število prepoznanih dogodkov - deklice

OSEBA	KZG	MP	SKUPAJ
ANA	7	8	15
ANKA	3	3	6
DORIS	2	6	8
EVA	6	5	11
HELENA	4	4	8
LANA	3	6	9
NASTJA	2	5	7
NIKA	0	3	3
TANJA	7	0	7
VITA	8	0	8
ŽIVA	4	1	5
SKUPAJ	46	41	87

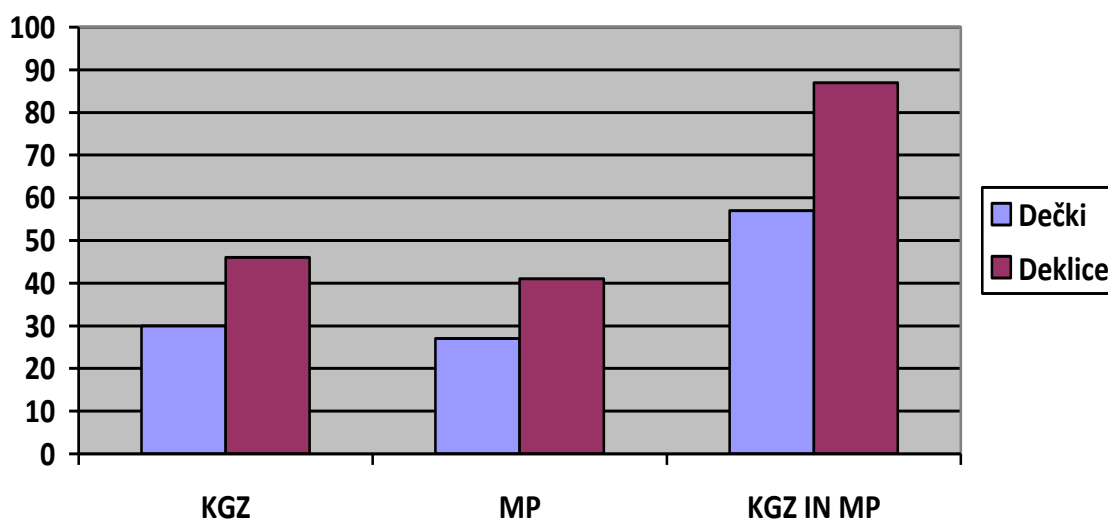
Legenda: KZG ... Kraljična na zrnju graha; MP ... Maruška Potepuška; ČN ... Čudežni nahrbtnik.

Tabela 7: Število prepoznanih dogodkov - dečki

OSEBA	KZG	MP	SKUPAJ
ANEJ	8	4	13
ANŽE	2	5	7
BOŠTJAN	5	0	7
DAVID	0	0	0
GREGOR	1	0	1
JAKA	3	3	6
MARKO	3	2	5
NINO	3	4	7
TADEJ	2	4	6
ŽAN	3	5	8
SKUPAJ	30	27	57

Legenda: KZG ... Kraljična na zrnju graha; MP ... Maruška Potepuška; ČN ... Čudežni nahrbtnik.

Graf 3: Število prepoznanih dogodkov v zgodbi

Legenda: KZG ... Kraljična na zrnju graha; MP ... Maruška Potepuška; ČN ... Čudežni nahrbtnik.

Kot je razvidno z tabel 6 in 7 ter grafa 3, so tako dečki kot deklice največ dogodkov prepoznali po prebrani zgodbi. Ta rezultat je povsem pričakovan, kajti to zgodbo so poslušali, medtem ko so morali ob slikanici povedati svojo zgodbo, ne da bi jih posebej uvedla v vsebino zgodbe. Povprečno število prepoznanih dogodkov v obeh pogojih je precej nizko, ne glede na spol, saj so otroci po prebrani zgodbi v povprečju prepoznali le 3,66 dogodkov od skupaj dvanajstih, ob slikanici pa le 3,24 dogodkov od skupaj štirinajstih. Deklice so v obeh pogojih v povprečju prepoznale en dogodek več kot dečki.

Tisti otroci, ki so dosegli četrto ali peto raven koherentnosti, so prepoznali nadpovprečno število dogodkov, tisti, ki pa so dosegli prvo raven koherentnosti, so večinoma prepoznali samo en dogodek ali pa sploh nobenega. Takšno zgodbo je povedal npr. David, ki ni prepoznal nobenega dogodka: »Sedela je. Noge je dala gor. Smučala. Na goro. Not je šla. Smučala je. Kepa. Skočla je. Volki. Živali. Smučala je. Oblekla se je. Not je šla. Ajat je šla.« Pri drugi in tretji stopnji koherentnosti pa je bilo število prepoznanih dogodkov pri posameznikih zelo različno. Tako je npr. deklica Vita pri pripovedovanju po prebrani zgodbi prepoznala največ dogodkov, čeprav je dosegla tretjo stopnjo koherentnosti. Glede na tematsko razporeditev dogodkov pa je dosegla najvišjo stopnjo, saj dogodke niza v časovnem

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

zaporedju in ne preskakuje iz teme na temo. Vitina zgodba: *»Kraljično si je želel, pravo kraljično. Jo je hoto najdit, pa je blo vse narobe. Potem se je vrnil domov in je se žalostil. In potem je prišla kraljična. Potem je potrkalo na vrata in je vstopila in rekla, da je prava kraljična. "Če si prava kraljična, pokaži." Potem je tota dala gor veliko totih. Potem je šla spat. Potem: »si dobro spala?« »Ne, cela sem v modricah, bogve, kaj je blo tam. Celo noč nisem mogla zatisniti oči.« Zdaj so vedeli, da je prava kraljična in jo je vzel za ženo.«* Deklica vseh dogodkov ne opiše na povsem enak način, kot je to opredeljeno v dogodkih, kajti dva dogodka iz zgodbe (*Vprašali so jo, kako je spala; Povedala je, da je zelo slabo spala.*) razberemo iz premega govora, ki ga je vključila v zgodbo. Dogodki si sledijo v enakem vrstnem redu kot v zgodbi. Večino dogodkov je opisala z eno povedjo, npr. *»Kraljično si je želel, pravo kraljično.; Potem se je vrnil domov in je se žalostil.* Deklica Živa, ki je ob slikanici povedala tole zgodbo: *»Na stoli je stala, pol pa ni vedela, ka bi delala, pa je šla čez okno gledat, pol si je naredla avion pa ga je spuščala, pol je pa šla skakat. Pol je pa šla smučat. Pol je pa smučala pa je puščica kazala tja. Potem pa je dul padla. Potem pa si je naredla tako ogrinjalo, pa si je balon taki naredla. Potem pa se je šla smučat gor. In potem so bli volki. Potem so se vsi smejali, ker je Maruška. Potem pa so vsi letali za Maruško. Pol je pa se smučala, pa proti hiši se je smučala. Pol pa jo je zeblo, pa ji je mami dala jopco. Pol pa je šla notri, je vse vrgla na tla pa je šla jest.«*, je v zgodbi prepoznala le en dogodek, čeprav je ravno tako dosegla tretjo stopnjo koherentnosti. Pri dečkih pa je po številu prepoznanih dogodkov izstopal Anej, ki je po ob slikanici po prebrani zgodbi povedal tole zgodbo: *»Nekoč predavnimi časi je živel kraljevič. In je prepotoval okoli sveta, pa vse je blo narobe. In nekega dne se je zgodilo. Je vunaj blo strašno vreme, je bliskalo in grmelo in potem je natrkalo na vrata in stari kralj je odprl. In je bla kraljična. Je rekla, da je prava kraljična. In zjutraj so jo vprašali, kako je spala. Ona je rekla: "celo noč nisem zatisnila oči." Potem je dobil kraljično. Se je poročil z njo.«* Prepoznal je osem dogodkov, čeprav je glede na stopnjo koherentnosti dosegel tretjo stopnjo. Vsak prepoznani dogodek je opisal z eno povedjo. Zaradi teh nasprotij v številu prepoznanih dogodkov, ki se pojavljajo pri zgodbah z drugo in tretjo stopnjo koherentnosti, povezanosti med številom prepoznanih dogodkov ter stopnjo koherence ne morem zagotovo trditi.

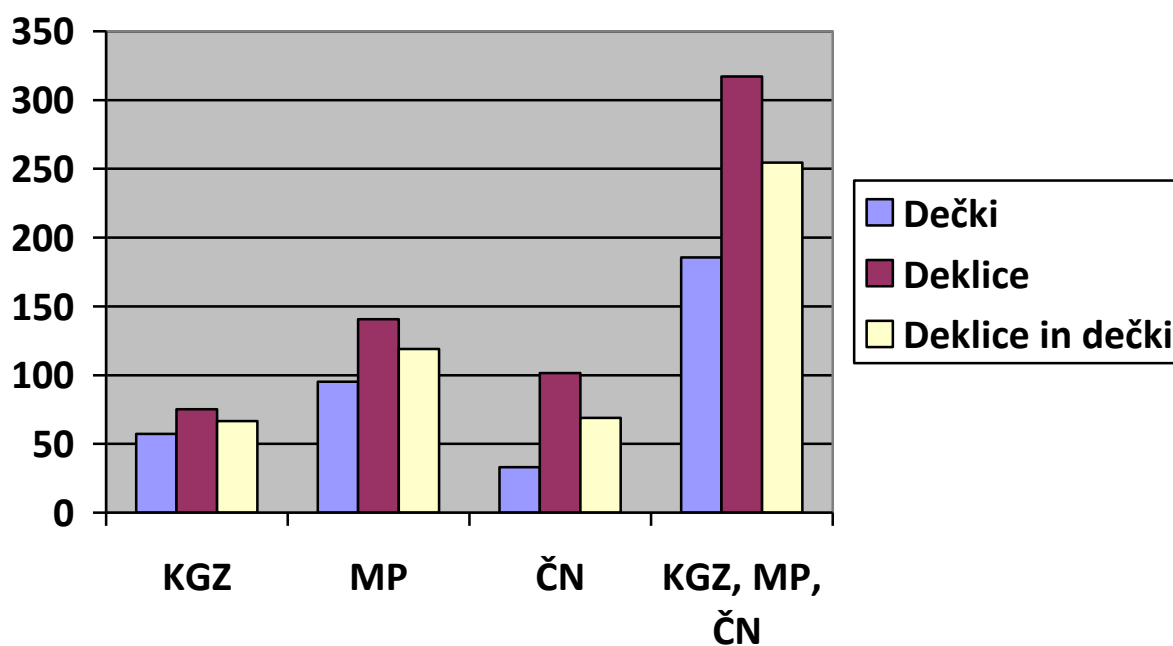
Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

Tabela 8: Povprečno število besed v zgodbi

SPOL:	KZG	MP	ČN	SKUPAJ
DEKLICE:	75, 18	140, 55	101, 55	317, 27
DEČKI:	57, 3	95,2	33	185, 5
SKUPAJ (deklice in dečki)	66, 66	118, 95	68, 9	254, 52

Legenda: KZG ... Kraljična na zrnju graha; MP ... Maruška Potepuška; ČN ... Čudežni nahrbtnik

Graf 4: Povprečno število vseh besed v zgodbi

Legenda: KZG ... Kraljična na zrnju graha; MP ... Maruška Potepuška; ČN ... Čudežni nahrbtnik.

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

Kot je razvidno iz tabele 8 ter grafa 4, so deklice za pripovedovanje zgodb v povprečju uporabile več besed kot dečki ne glede na pogoj, v katerem so pripovedovali zgodbo. Največ besed so otroci uporabili pri pripovedovanju zgodbe ob slikanici, ne glede na spol. V povprečju so deklice najmanj besed uporabile pri pripovedovanju po prebrani zgodbi, dečki pa pri nadaljevanju začete, kjer je možno opaziti največjo razliko med deklicami in dečki. Deklice so v tem pogoju v povprečju povedale približno 70 besed več kot dečki. Razlog za to je verjetno v tem, da so imeli dečki pri pripovedovanju največ težav ravno pri nadaljevanju zgodbe. Nekateri so potrebovali več časa za razmislek ali pa sem jih morala še dodatno spodbuditi k pripovedovanju z besedami: »No, kaj misliš, da se je potem zgodilo?« Nekateri dečki so povedali samo dva stavka. Takšno zgodbo je povedal npr. Nino: »Zgubil ga je. Nekoga je srečal.« Takšne vrste zgodb so dosegle zelo nizke rezultate, tako glede na stopnjo koherentnosti, kot tudi glede na stopnjo kohezivnosti.

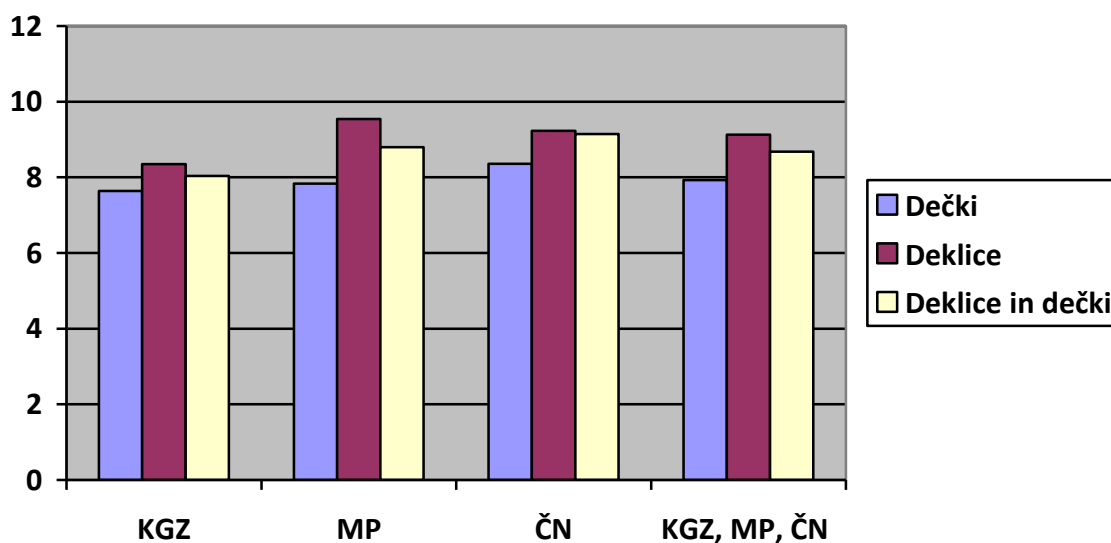
Otroci se v tej situaciji niso mogli opreti na že slišano zgodbo ali na ilustracije, temveč so morali pripovedovati samostojno. Možno je, da je to eden izmed dejavnikov, zaradi katerega so imeli dečki v tej situaciji največ težav.

Tabela 9: Povprečno število besed v povedi

SPOL	KGZ	MP	ČN	SKUPAJ
DEKLICE	8, 35	9, 54	9, 23	9, 13
DEČKI	7, 64	7, 83	8, 36	7, 93
SKUPAJ	8, 04	8, 8	9, 14	8, 68

Legenda: KGZ ... Kraljična na zrnu graha; MP ... Maruška Potepuška; ČN ... Čudežni nahrbtnik.

Graf 5: Povprečno število besed v povedi

Legenda: KZG ... Kraljična na zrnu graha; MP ... Maruška Potepuška; ČN ... Čudežni nahrbtnik.

Iz tabele 9 ter grafa 5 je razvidno, da se deklice in dečki v dolžini povedi bistveno ne razlikujejo. Največje razlike v povprečni dolžini povedi med spoloma je mogoče opaziti v pripovedovanju ob slikanici, kjer so deklice v povprečju tvorile skoraj za dve besedi daljše povedi kot dečki. Deklice so v povprečju tvorile najdaljše povedi, ko so pripovedovale ob slikanic brez besedila, dečki pa ob nadaljevanju zgodbe. Najkrajše povedi so otroci tvorili, ko so pripovedovali ob slikanici po prebrani zgodbi. Pri tem pa moram poudariti, da je dolžina povedi v govorjenem besedilu zelo težko določljiva, kajti velikokrat se zgodi, da meje med povedmi niso jasno določljive. V analizo sem za določitev povprečne dolžine povedi vključila samo celovite povedi, necelovitih povedi, npr. »*Letela.*«, pa nisem upoštevala.

3.10 RAZPRAVA

V prvi hipotezi sem pričakovala, da bodo otroci najbolj koherentne zgodbe tvorili, ko bodo pripovedovali po prebrani zgodbi ob slikanici z besedilom, najbolj kohezivne pa, ko bodo pripovedovali svoje zgodbe ob slikanici. Vendar so rezultati pokazali drugače. Otroci so najbolj koherentne zgodbe pripovedovali ob slikanici brez besedila, najbolj kohezivne pa, ko so pripovedovali zgodbo ob slikanici z besedilom. Zgodbe otrok se med seboj razlikujejo glede na pogoj, v katerem so jih pripovedovali, kot so to pokazali že rezultati nekaterih drugih raziskav (Guttman in Federikson, 1985; Shapiro in Hudson, 1991, Marjanovič Umek, Fekonja in Kranjc, 2004). Podobno so ugotovile tudi slovenske avtorice Marjanovič Umek, Fekonja in Kranjc (2004), ki so ugotovljale koherentnost in kohezivnost zgodb različno starih otrok v različnih pogojih. Pogoji, v katerih so pripovedovali zgodbo, so najbolj vplivali na stopnjo koherentnosti in kohezivnosti v prvi (povprečna starost 4,5 let) ter drugi (povprečna starost 6,6 let) starostni skupini. Ugotovile so, da so otroci obeh starostnih skupin najmanj koherentne in kohezivne zgodbe pripovedovali, ko so nadaljevali začetno zgodbo, kar se je pokazalo tudi v moji raziskavi. Dobljeni rezultati so pokazali, da so otroci največkrat pripovedovali enostavne zgodbe s časovnim nizanjem dogodkov, kar podpira rezultate raziskave, ki jo je opravila N. Stein (1977, v Marjanovič Umek, Fekonja in Kranjc, 2006). Ugotovila je, da so petletni otroci najpogosteje pripovedovali enostavnejše zgodbe, največkrat z enostavnim časovnim nizanjem dogodkov.

Dobljeni rezultati delno podpirajo drugo hipotezo, da se deklice in dečki med sabo ne bodo razlikovali v številu prepoznanih dogodkov, saj so deklice v povprečju prepoznale le en dogodek več kot dečki. Dečki so v pripovedovanju po prebrani zgodbi prepoznali približno 3 dogodke, deklice pa približno 4 dogodke, ob slikanici pa so dečki prepoznali približno 3 dogodke, deklice pa približno 4 dogodke. Skupno so pet- do šestletniki ob slikanici brez besedila prepoznali približno 3 dogodke, kar se ne ujema z rezultati raziskave, ki so jo izvedle avtorice Marjanovič Umek, Fekonja in Podlesnik (2010). Za ocenjevanje otrokovega pripovedovanja zgodbe so uporabile že omenjen Preizkus pripovedovanja zgodbe Rokavička. Ugotovile so, da so petletni otroci v povprečju v pripovedovanju zgodbe ob slikanici prepoznali štiri dogodke. Do drugačnih rezultatov pa so prišli D. K. O. Neil in drugi (2004, v Marjanovič Umek, Fekonja in Podlesnik, 2010). Ti so opravljali raziskavo, v kateri so ravno tako ugotavljali število prepoznanih dogodkov v pripovedovanju ob slikanici. Ugotovili so,

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

da so otroci, stari od 3 do 4 leta, opisali več dogodkov, in sicer 7-19. Ti raziskovalci so z otroki najprej pogledali ilustracije in jih vprašali, kaj se na njih dogaja, in jim nato na kratko povedali celotno vsebino zgodbe. Menim, da bi tudi pet- do šestletniki, ki so sodelovali v raziskavi, prepoznali več dogodkov, če bi se z njimi o slikanici najprej pogovorila in jih nato prosila, da povedo zgodbo ob ilustracijah.

Dobljeni rezultati podpirajo tretjo hipotezo, da se bodo deklice in dečki med sabo razlikovali glede na povprečno število vseh besed ter glede na povprečno dolžino povedi. Deklice so v povprečju povedale več besed kot dečki, največja razlika med spoloma se je pokazala pri nadaljevanju zgodbe o Čudežnem nahrbtniku. Dobljeni rezultati tako podpirajo ugotovitve C. A. Haden in sodelavk (1977, v Marjanovič Umek, Fekonja, Podlesnik, 2010), da deklice pripovedujejo daljše zgodbe kot dečki. Rezultati se ujemajo tudi z izsledki raziskav, npr. Hutt (1972) in Salerini in Calvo (2001, v Marjanovič Umek, Fekonja, Podlesnik, 2010), ki so ugotovili, da se govor deklic v obdobju malčka in zgodnjega otroštva razvija hitreje od govora dečkov. Posledično naj bi deklice oblikovale daljše izjave ter imele večji besednjak. Rezultati pa se ne skladajo z rezultati raziskave, ki so jih opravile slovenske avtorice Marjanovič Umek, Fekonja in Podlesnik (2010). Opravljale so raziskavo, v kateri so med drugim ugotavljale tudi povprečno število vseh besed pri deklicah in dečkih. Raziskavo so opravljale v treh starostnih skupinah. Ugotovile so, da dečki vseh treh starostnih skupin dosegajo nekoliko nižje rezultate kot deklice, vendar razlike v dolžini zgodb niso bile statistično pomembne.

Deklice in dečki so v povprečju pripovedovali 8, 68 besed dolge povedi. Najdaljše povedi so otroci tvorili pri nadaljevanju zgodbe Čudežni nahrbtnik, najkrajše pa pri pripovedovanju ob slikanici z besedilom. Ti rezultati so primerljivi z izsledki že omenjene raziskave avtoric Marjanovič Umek, Fekonja in Podlesnik (2010), ki so ugotovile, da so petletni otroci tvorili v povprečju 9,9 besed dolge povedi.

V svoji raziskavi sem kot dejavnik, ki vpliva na razvoj govora upoštevala samo starost in spol otrok, drugače pa je bil vzorec naključno izbran. Menim, da bi dobila natančnejše rezultate, če bi upoštevala večje število dejavnikov, ki vplivajo na razvoj govora. Upoštevala bi lahko še, npr. izobrazbo staršev, socialni položaj družine, število otrok v njej, čas, ki ga mati preživi z otrokom, vpliv vrtca ter vrstniške skupine itd.

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

V raziskavo sem vključila le enaindvajset otrok, in sicer deset dečkov ter enajst deklic. Da bi bili dobljeni rezultati še bolj relevantni, bi morala izvesti raziskavo na številčnejšem vzorcu otrok.

Rezultati povprečne dolžine povedi pa bi verjetno bili drugačni, če bi te zgodbe poslušal in določal meje med povedmi še kakšen raziskovalec, kajti te meje je pogosto zelo težko določiti in je zato ta določitev včasih precej subjektivna odločitev.

4 POVZETEK

Pripovedovanje zgodbe predstavlja pragmatično zmožnost, ki je v celoti vezana na razumevanje in izražanje dekontekstualizirane vsebine, ki jo otrok izraža s samim jezikom. Razvijati se začne, ko otrok začne rabiti prve dvobesedne izjave, njen razvoj pa je najintenzivnejši v obdobju od drugega do šestega leta. Namen diplomskega dela je bil ugotoviti, kako različni pogoji, kot so pripovedovanje ob slikanici po prebrani zgodbi, ob slikanici brez besedila ter po prebranem začetku zgodbe, vplivajo na koherentnost in kohezivnost pripovedovanih zgodb. Zanimal me je tudi vpliv spola na pripovedovanje zgodb. V vzorec sem vključila otroke, stare od pet do šest let, od tega 10 dečkov ter 11 deklic. Zbrala sem 63 zgodbic, ki sem jih analizirala na osnovi že izdelanih kriterijev za ocenjevanje razvojne ravni zgodbe, ki se nanašajo predvsem na koherentnost ter kohezivnost zgodbe. Analizirala sem jih tudi na podlagi povprečnega števila prepoznanih dogodkov ter povprečnega števila besed in povprečne dolžine povedi. Dobljeni rezultati kažejo, da pogoj, v katerem otroci pripovedujejo zgodbe, vpliva na razvojno stopnjo pripovedovanja s stališča koherentnosti in kohezivnosti. Najbolj koherentne zgodbe so pet- do šestletniki pripovedovali ob slikanici brez besedila, najbolj kohezivne pa ob slikanici po prebrani zgodbi, ne glede na spol. Rezultati so prav tako pokazali, da se v starosti pet do šest let pojavljajo nekatere razlike med spoloma, vendar te niso bistvene. Deklice pripovedujejo daljše zgodbe in vanje vključijo več dogodkov, vendar so te razlike v številu dogodkov majhne.

5 SUMMARY

Storytelling represents a pragmatic capability which is entirely linked to the understanding and expressing of decontextualised contents that a child expresses with the language itself. It begins to develop when the child starts using his/her first two-word statements and its development is most intense in the period from age two until age six. The purpose of this thesis was to determine how different conditions such as storytelling with a picture book after reading a story and storytelling with a picture book without text and after reading the beginning of the story influence the coherence and cohesion of the told stories. I was also interested in the influence of gender on storytelling. The sample included children aged five to six, of which 10 were boys and 11 were girls. I selected 63 stories that I analysed based on existing criteria for evaluating the level of development of the story, which focus mainly on the coherence and cohesion of the story. In addition, I analysed them based on the average number of recognised events, the average number of words and the average length of sentences. The obtained results show that the condition under which children tell stories influences the developmental stage of narration from the perspective of coherence and cohesion. Five- to six-year-olds told the most coherent stories with a picture book without text and the most cohesive ones with a picture book after reading the story, regardless of their gender. The results also showed that some differences between genders occur in the age from five to six, but they are not significant. Girls tell longer stories and include more events, but the differences in the number of events are minor.

6 VIRI IN LITERATURA

Amalietti, Marijan. *Maruška Potepuška*. Ljubljana: Feniks, 1978.

Andersen, Hans Christian. *Kraljična na zrnju graha*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1979.

Dressler, Wolfgang in De Beaugrande Robert. *Uvod v besediloslovje*. Ljubljana: Park, 1992.

Fein, Greta G. »Toys and stories.« V: *The future of play theory: A Multidisciplinary Inquiry into the Contributions of Brian Sutton Smith*. Pellegrini, A. D. (ur.) New York: State

University of New York Press, 1995. Povzeto 10. marca s strani

https://books.google.si/books?id=8_NBW3q__PgC&pg=PA151&dq=fein:+toys+and+stories&hl=sl&sa=X&ved=0ahUKEwjDtfrKl6fMAhXHWxoKHfAPCdsQ6AEIJDA#v=onepage&q=fein%3A%20toys%20and%20stories&f=false.

Fekonja, Urška. *Razvoj otrokovega govora v različnih socialnih kontekstih*. Neobjavljena doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2004.

Fekonja, Urška, Marjanovič Umek, Ljubica in Kranjc, Simona. »Otrokov govorni razvoj v povezavi z njegovim spolom in izobrazbo staršev.« V: *Psihološka obzorja*, letn. 14, št. 1, 2005, 53-79.

Kranjc, Simona. *Razvoj govora predšolskih otrok*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1999.

Marjanovič Umek, Ljubica, Fekonja, Urška, Lešnik Musek, Petra in Kranjc, Simona. »Otroška literatura kot kontekst za govorni razvoj predšolskega otroka.« V: *Psihološka obzorja*, letn.11, št. 1, 2002, 51-64.

Marjanovič Umek, Ljubica in Zupančič, Maja. »Vloga branja in pripovedovanja v otrokovem razvoju.« V: *Beremo skupaj: priročnik za spodbujanje branja*. Ur. Marina Blatnik Mohar. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2003.

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

Marjanovič Umek, Ljubica in Fekonja, Urška. »Govorni razvoj dojenčka in malčka.« V: *Razvojna psihologija*. Ur. Ljubica Marjanovič Umek in Maja Zupančič. Ljubljana: Znanstveni inštitut filozofske fakultete, 2004.

Marjanovič Umek, Ljubica, Fekonja, Urška in Kranjc Simona. »Pripovedovanje zgode kot pristop za ugotavljanje otrokovega govornega razvoja.« V: *Psihološka obzorja*, letn. 13, št 1, 2004, 43-64.

Marjanovič Umek, Ljubica, Kranjc, Simona in Fekonja, Urška. *Otroški govor: razvoj in učenje*. Domžale: Izolit, 2006.

Marjanovič Umek, Ljubica, Fekonja, Urška, Podlesnik, Anja. »Razvoj pripovedovanja zgodbe v zgodnjem otroštvu.« V: *Psihološka obzorja*, letn. 19, št. 4, 2010, 35-53.

Sagadin, Janez. *Poglavja iz metodologije pedagoškega raziskovanja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 1993.

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

Priloga 1

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu s strokovnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, 6. 6. 2016

Lucija Fijavž

Lucija Fijavž: ZNAČILNOSTI PRIPOVEDOVANJA ZGODB PET- DO ŠESTLETNIKOV
V RAZLIČNIH POGOJIH

Priloga 2

Izjava kandidatke

Spodaj podpisana _____ izjavljam, da je besedilo
diplomskega dela v tiskani in elektronski obliki istovetno, in

dovoljujem / ne dovoljujem
(ustrezno obkrožiti)

objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

Datum: 6. 6. 2016

Podpis kandidatke: